

Archeologienota

Lier, Begijnhof Fase 3

Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel
Archeologienota Lier, Begijnhof Fase 3. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur
Delphine Saelens

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2021-0544

Plaats en datum
Gent, 23 juli 2021

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 1916
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

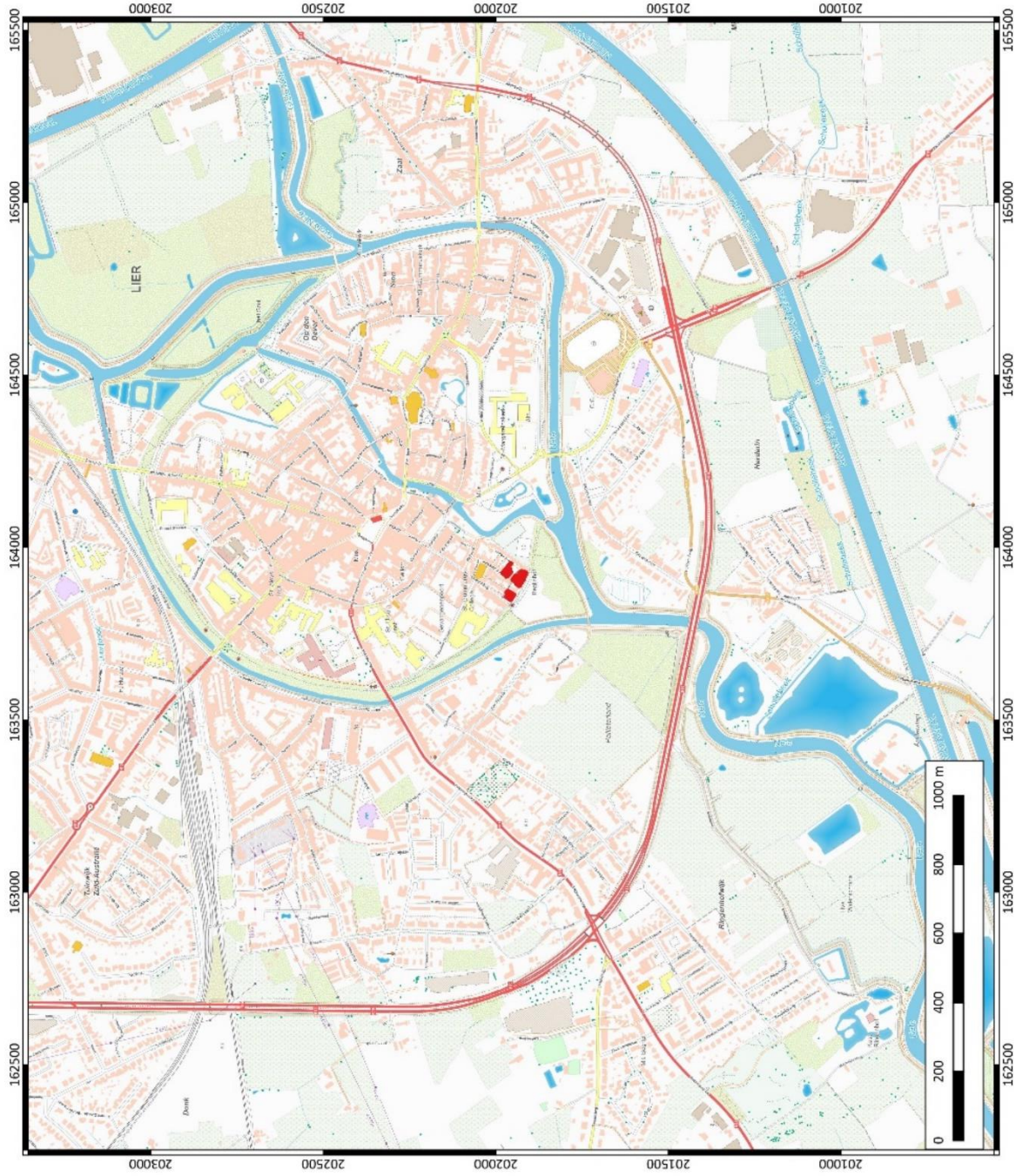
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens.....	1
1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	3
1.3	Aanleiding	4
1.4	Huidige situatie en geplande werken	5
1.4.1	Huidige situatie	5
1.4.2	Geplande werken en bodemingrepen	17
1.5	Randvoorwaarden.....	28
2	Bureauonderzoek	29
2.1	Werkwijze en strategie	29
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	29
2.1.2	Onderzoeksvragen	29
2.1.3	Methoden en technieken.....	29
2.2	Assessment	31
2.2.1	Landschappelijk kader	31
2.2.2	Historisch kader	40
2.2.3	Cartografische bronnen	45
2.2.4	Archeologisch kader	55
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	66
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	66
2.3.2	Archeologische verwachting.....	66
2.3.3	Syntheseplan	68
2.4	Besluit.....	69
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	69
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek en keuze onderzoeksmethode	69
2.4.3	Afbakening onderzoeksterrein	69
3	Samenvatting	71
4	Lijsten.....	72
4.1	Figurenlijst.....	72
4.2	Plannenlijst.....	73
4.3	Tabellenlijst	73
5	Bibliografie	74
6	Bijlagen	76
6.1	Plannenbundel bestaande toestand.....	76
6.2	Plannenbundel geplande werken	76
6.3	Uitgravingen in het kader van archeologie	76

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Lier, Begijnhof Fase 3		
Ligging	Stad Lier, provincie Antwerpen Hellestraat 1, 2, 3-5, 4-6; Martinushoek 2; Sint-Margaretastraat 17, 19-21, 25-27, 29		
Kadaster	Gemeente Lier, Afdeling 1, Sectie K, Percelen 225C, 193B, 191, 190, 186, 180, 181, 183A, 178, 179D, 177, 176		
Coördinaten	Noordwest:	x: 163856,58	y: 201972,85
	Noordoost:	x: 163956,27	y: 201957,64
	Zuidwest:	x: 163845,74	y: 201956,38
	Zuidoost:	x: 163927,11	y: 201909,36
Oppervlakte plangebied	1.949 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	1.748 m ²		
Kartering gewestplan	0100 - woongebied 0101 – woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2021-0544		
Bureauonderzoek	Projectcode	2021E239	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00020)	
	Betrokken actoren	Delphine Saelens (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing.	

 <p>BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op topografische kaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:10000</p>
<p>Legende</p> <p> Plangebied</p>	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (digitaal; 1:10.000; 29/06/2021)

¹ AGIV 2021a.

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)² (digitaal; 1:250; 19/07/2021)

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerendergoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerendergoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde

² AGIV 2021b.

uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een restauratie van begijnhofwoningen gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder het uithalen van alle vloeren en de heraanleg van tuinen en terrassen) die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Lier, Begijnhof Fase 3* bedraagt ca. 1.949 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 1.748 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, maar bevindt zich binnen een archeologisch vastgestelde zone, namelijk de historische stadskern van Lier.³ De historische stadskern van Lier is een complexe archeologische zone met eeuwenlange intense bewoning binnen de stedelijk grenzen, die meestal gevormd worden door een omwalling. De stadsplattegrond kent een cumulatief karakter en verschillende fasen met een oude nederzettingkern die soms teruggaat op een vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid. Voor de afbakening is in eerste instantie gekeken naar het 19^e-eeuwse gereduceerde kadaster omdat dit de eerste nauwkeurige kadasterkaart is die nog een tijdsbeeld geeft van voor de industrialisering.⁴ De 14^e-eeuwse omwalling is op sommige plaatsen nog zichtbaar. De omwalling kende verschillende fasen en uitbreidingen naargelang de stad uitbreidde. In het geval van Lier vormt de Grote Nete de oostelijke en zuidoostelijke begrenzing van het stadsgebied.⁵ De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd. Er is dan ook sprake van zeer dense bebouwing binnen het plangebied en de ruime omgeving ervan.

Het plangebied komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).⁶ Wel wordt het plangebied opgenomen als 'beschermd onroerend erfgoed' in het Geoportaal als "beschermd cultuurhistorisch landschap", "vastgesteld bouwkundig erfgoed" en "beschermd monument". Bovendien ligt het plangebied in een zone erkend als UNESCO werelderfgoed.⁷

³ IOE 2020 ID 11902.

⁴ IOE 2020 ID11902.

⁵ IOE 2020 ID 140034.

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020.

⁷ IOE 2020 ID 4407.

Aangezien het plangebied in een vastgestelde archeologische zone ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen, waarop de vergunning betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt en de totale oppervlakte van de bodemingreep 100 m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

De huidige woningen met betrekking tot deze derde fase van het restauratieproject zijn grotendeels leegstaand, met uitzondering van deze aan Hellestraat 3 en 5, en Sint Margaretastraat 17 en 19. De woningen zijn in hun huidige status in matige tot slechte toestand.

In het kader van het vijfjarenproject van de restauratie van het begijnhof van Lier, waartoe de geplande werken behoren, werd reeds een uitgebreid bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd.⁸ Uit dit onderzoek kon een schatting naar de oorsprong van de huidige woningen gemaakt worden. De oudste elementen van de woningen gaan terug tot de 17^e eeuw. Daarnaast zijn aanpassingen uit de 18^e, 19^e en 20^e eeuw aanwezig. Hieronder wordt per woning de bestaande verstoringsdiepte toegelicht.

Hellestraat 1:

Ter hoogte van de Hellestraat 1 bevindt het vloerniveau van het kelderverdiep zich op -0,66 m onder het vloerpeil. De overige lokalen op het gelijkvloerse verdiep bevinden zich op -0,05 (eetkamer), -0,12 (keuken) en -0,13 (gang) m onder het nulpeil (Figuur 2). De vloeren op het gelijkvloerse niveau dateren vermoedelijk uit de 20^e eeuw. Het kelderverdiep en een deel van de huidige muren gaan vermoedelijk terug tot de 17^e eeuw (Figuur 1).

Hellestraat 3-5

Ter hoogte van de Hellestraat 3-5 liggen de huidige vloerniveaus tussen -0,88 (kelder), -0,40 (terras), -0,51 (bijkeuken), -0,50 (gang), -0,48 (bijkeuken), -0,44 (woonkamer) en -0,41 (eetkamer) m onder het nulpeil (Figuur 4). Ook hier dateren de huidige vloeren uit de 20^e eeuw maar hebben de panden oudere structuren die teruggaan tot de eerste helft van de 18^e eeuw en zelf tot de 17^e eeuw (Figuur 5).

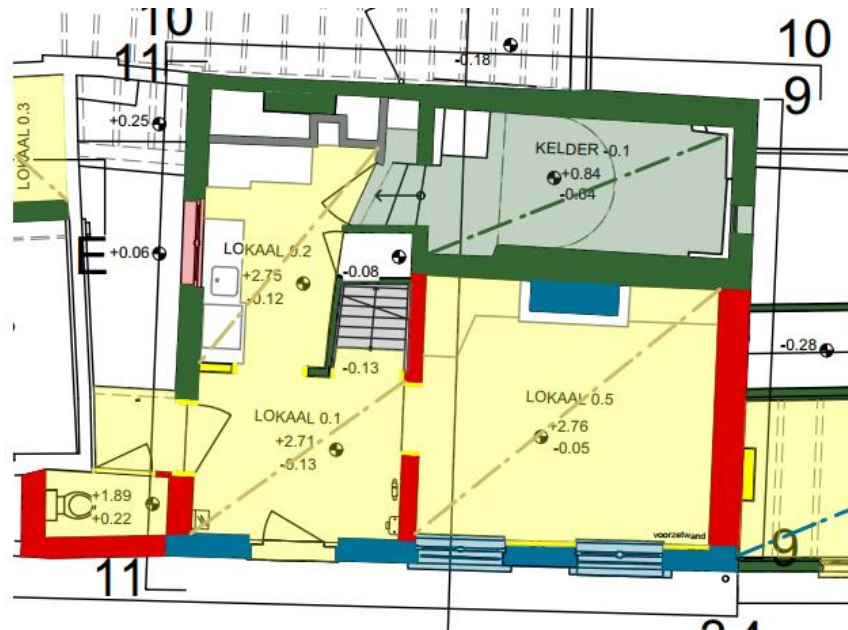
Hellestraat 4-6

De huidige vloerniveaus in deze panden (inclusief terrassen, tuinzones) liggen tussen -0,04 en +0,22 m ten opzichte van het nulpeil (Figuur 6). Deze panden hebben verschillende bouwfasen die kunnen teruglopen tot de eerste helft van de 18^e eeuw (muren Hellestraat 6) en de 17^e eeuw (muren Hellestraat 4) (Figuur 5).

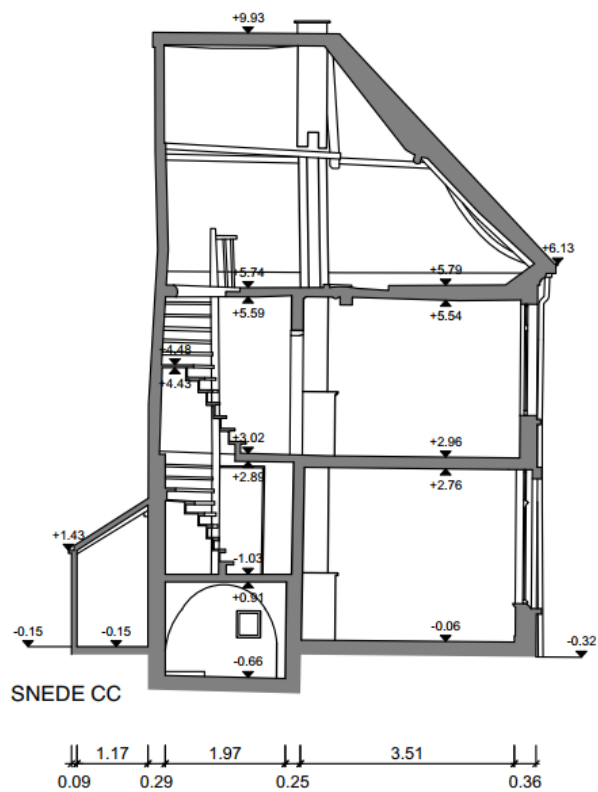
Martinushoek 2

Het huidige vloerniveau van het kelderverdiep ligt -1,72 m onder het nulpeil. Het vloerniveau van het gelijkvloerse niveau bevindt zich op -0,03 tot +0,04 m ten opzichte van het nulpeil (Figuur 8). De meeste delen van dit huis dateren vermoedelijk uit de 19^e eeuw, enkele aanpassingen dateren uit de 20^e eeuw (Figuur 7).

⁸ VAN DER WEE 2018.

Figuur 1: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 1 met hypothese datering bouwfases (legende Figuur 16)⁹

Figuur 2: Doorsnede huidige toestand Hellestraat 1¹⁰

⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹⁰ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Sint-Margaretastraat 17

Het vloerniveau van het kelderverdiep ligt op -2,07 m onder het nulpeil en dateert vermoedelijk uit de 19^e eeuw. De vloerniveaus van het gelijkvloerse verdiep van het pand liggen tussen 0 en +0,4 m ten opzichte van het nulpeil. De tuinzone achter het pand ligt op -0,13 m ten opzichte van het nulpeil (Figuur 11). De oudste structuren van het pand klimmen vermoedelijk op tot de 19^e eeuw. De huidige aanwezige vloeren op het gelijkvloerse verdiep dateren uit de 20^e eeuw (Figuur 10).

Sint-Margaretastraat 19-21

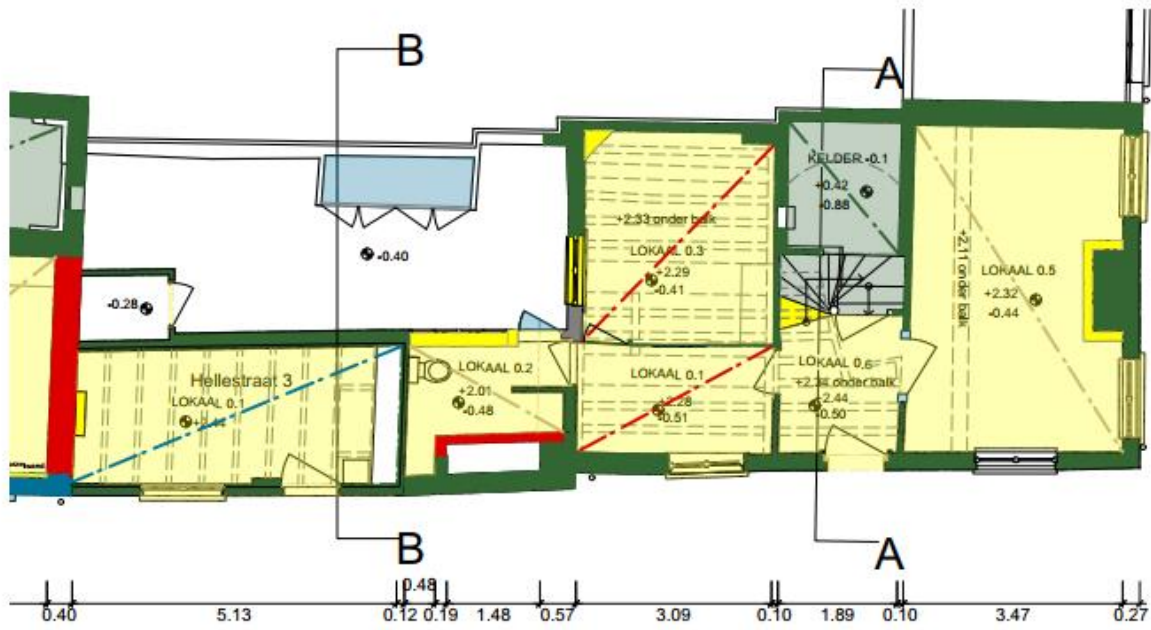
Het huidige vloerniveau van de kelders van deze panden ligt op -0,60 en -0,75 m onder het nulpeil. Het vloerpeil van de gelijkvloerse kamers ligt tussen -0,34 en -0,15 m onder het nulpeil. De tuinzones liggen op -0,14 en -0,28 m onder het nulpeil langs de straatkant en tussen -0,37 en -0,44 m onder het nulpeil aan de achterzijde de gebouwen (Figuur 11). De oudste elementen van deze woningen gaan vermoedelijk terug tot de eerste helft van de 18^e eeuw (Figuur 10).

Sint-Margaretastraat 25-27

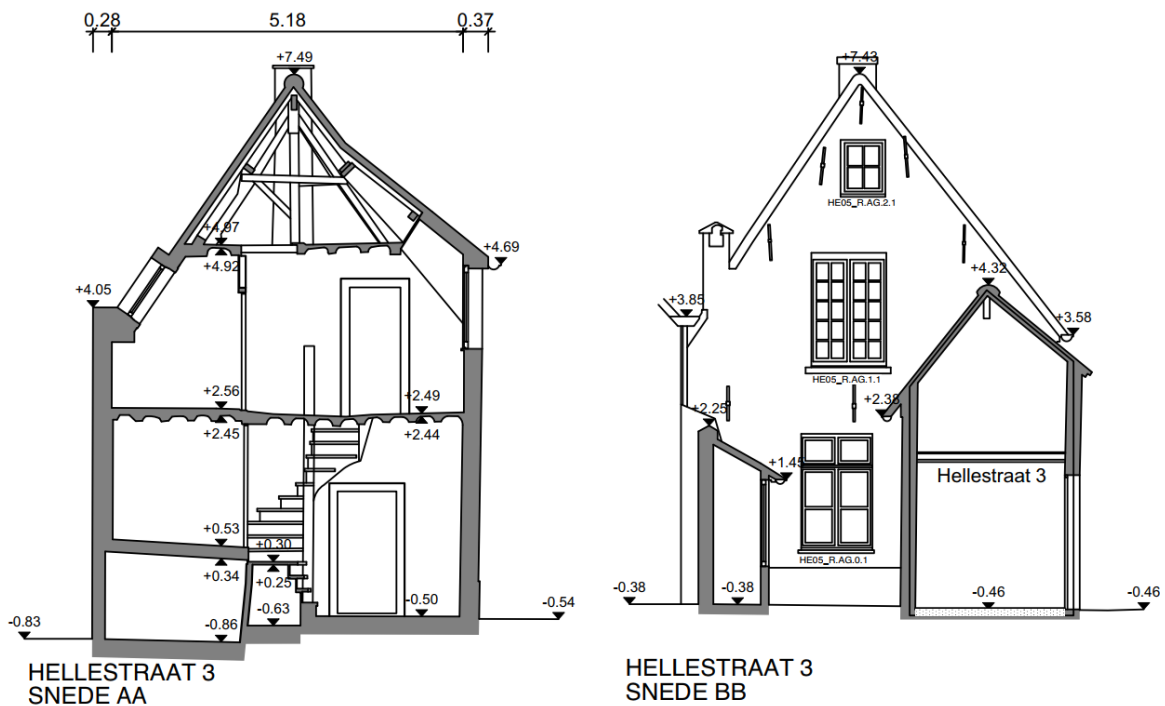
Het vloerniveau van de kelder ligt op -0,76 m onder het nulpeil. Het vloerpeil van het gelijkvloerse niveau ter hoogte van huisnummer 25 ligt tussen -0,18 en -0,15 m ten opzichte van het nulpeil. De achterliggende tuinzone ligt op -0,12 m ten opzichte van het nulpeil. Ter hoogte van huisnummer 27 liggen de vloerniveaus op of boven het nulpeil (tot 0,18 m) (Figuur 13). De oudste bouwstructuren gaan vermoedelijk terug tot de 17^e eeuw zoals de muren op de hoek van de Sint-Margaretastraat met de Hellestraat. De meeste muurstructuren gaan vermoedelijk terug tot een bouwfase uit de eerste helft van de 18^e eeuw. De huidige vloeren dateren uit de 20^e eeuw, met uitzondering van de vloer in de kelder die in de eerste helft van de 18^e eeuw gesitueerd kan worden (Figuur 12).

Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat 2

Het huidige vloerniveau ligt tussen 0 en -0,25 m onder het nulpeil ter hoogte van de Hellestraat 2 en tussen 0 en -0,32 m ter hoogte van de Sint-Margaretastraat 29 (Figuur 15). Er zijn geen kelders aanwezig. De oudste structuren dateren uit de 17^e eeuw (Figuur 14).

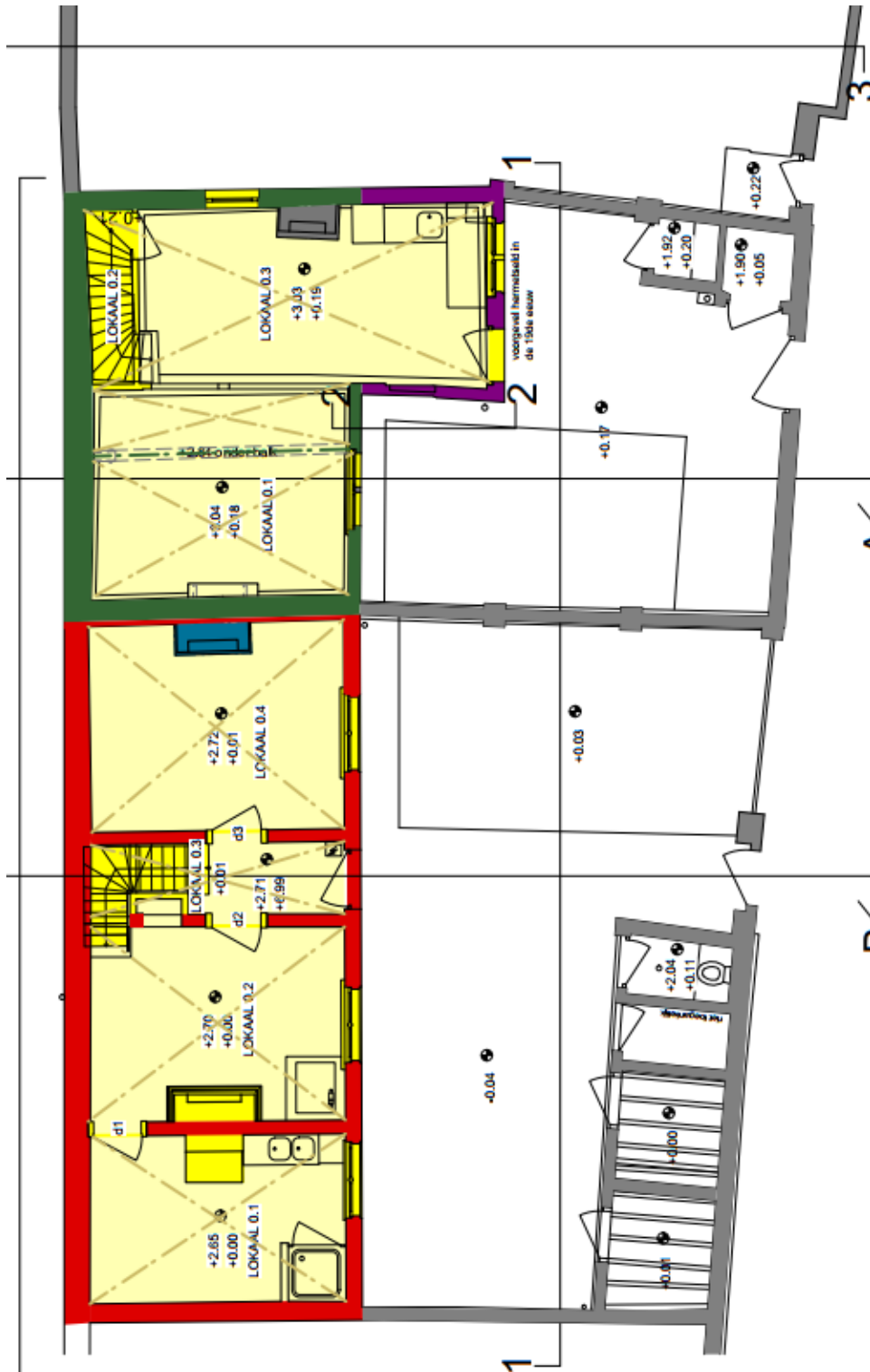
Figuur 3: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 3-5 met hypothese bouwfasen (legende Figuur 16)¹¹

Figuur 4: Snedes huidige situatie Hellestraat 3-5¹²

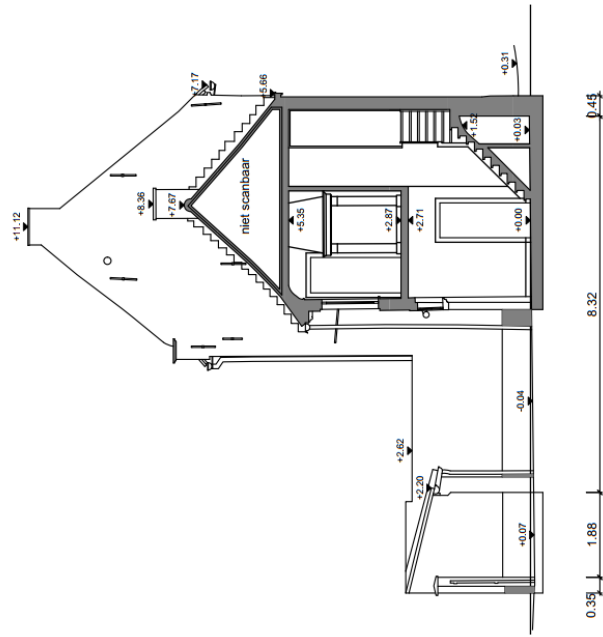
¹¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

¹² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

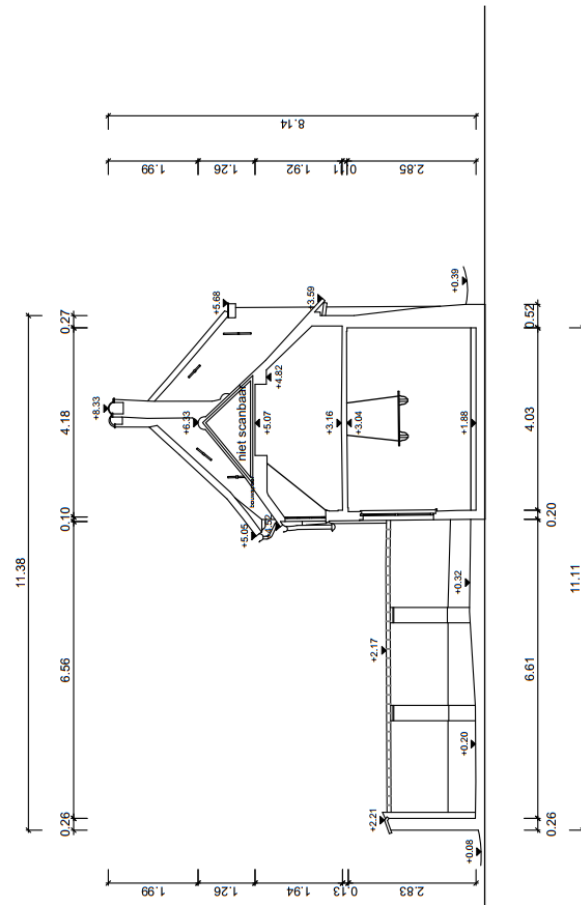

Figuur 5: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 4-6 met hypothese datering bouwfases (legende Figuur 16)¹³

¹³ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

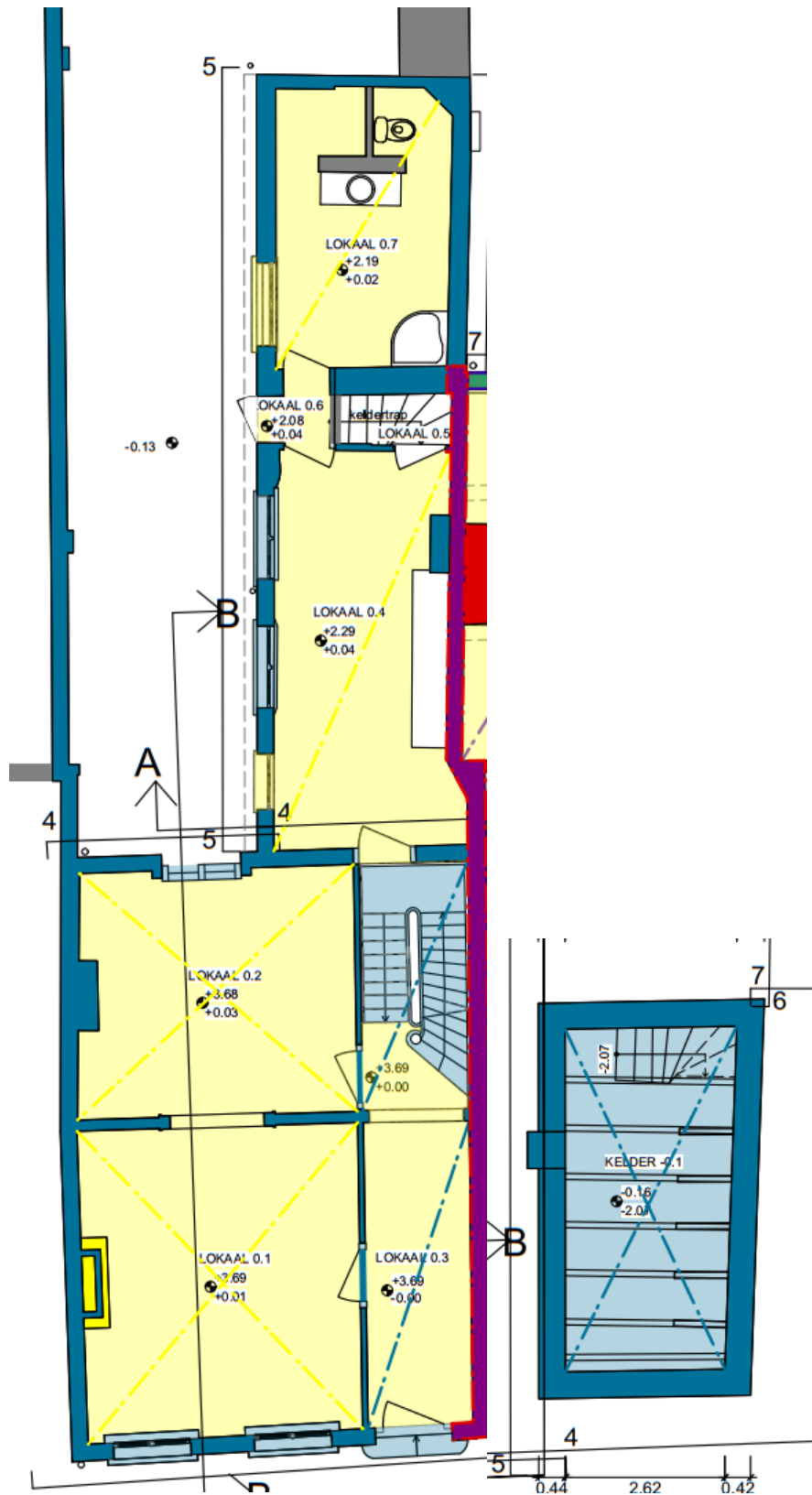
SNEDE BB

SNEDE AA

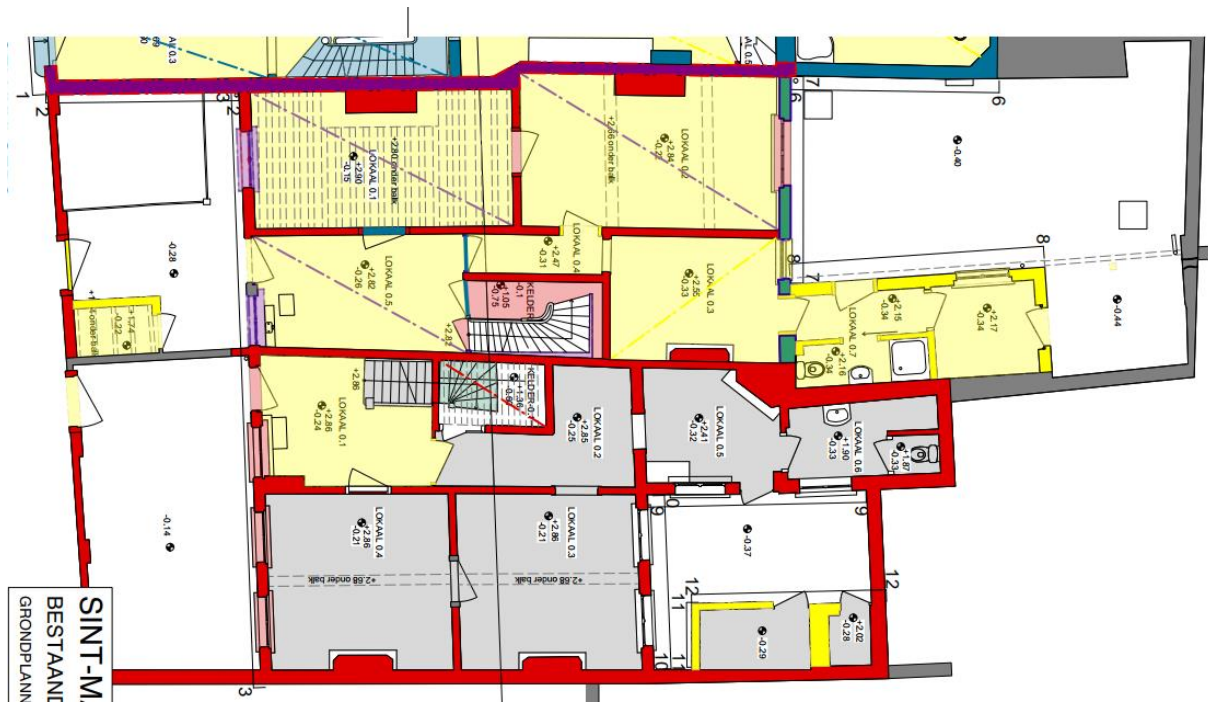
Figuur 6: Snedes huidige situatie Hellestraat 4-6¹⁴

¹⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

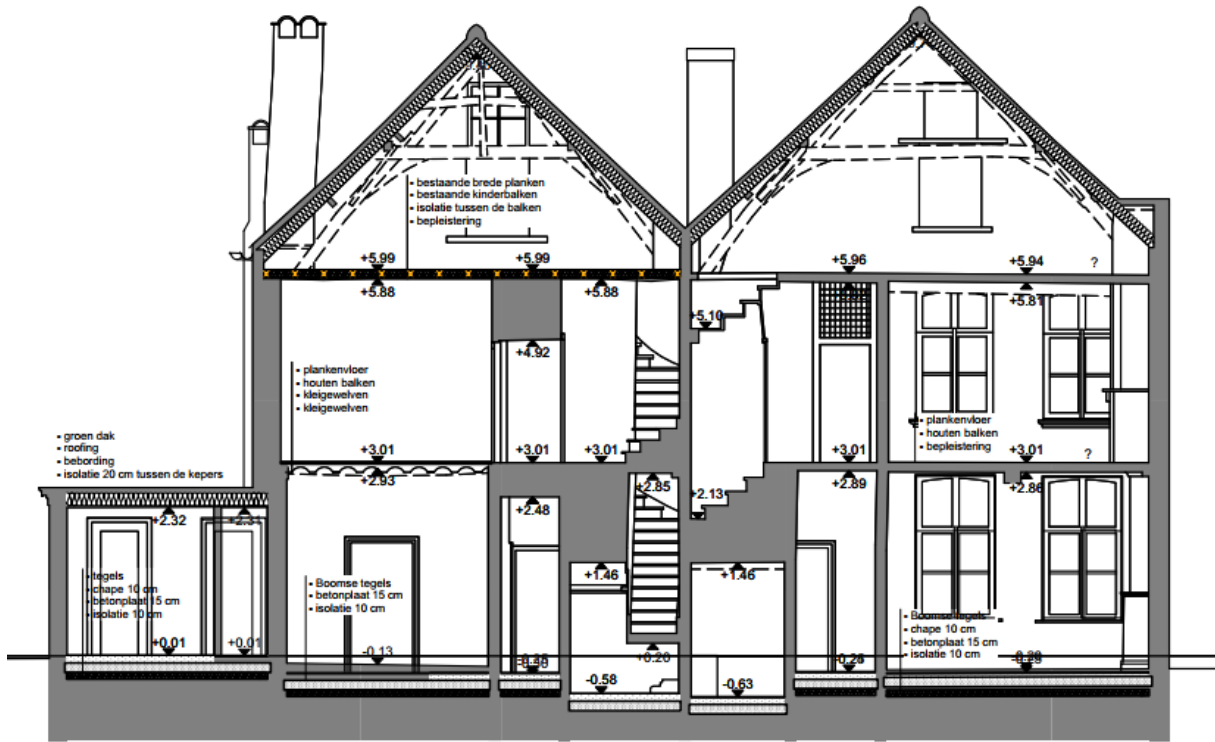

Figuur 9: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 17 met hypotheise datering bouwfasen (legende Figuur 16)¹⁷

¹⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

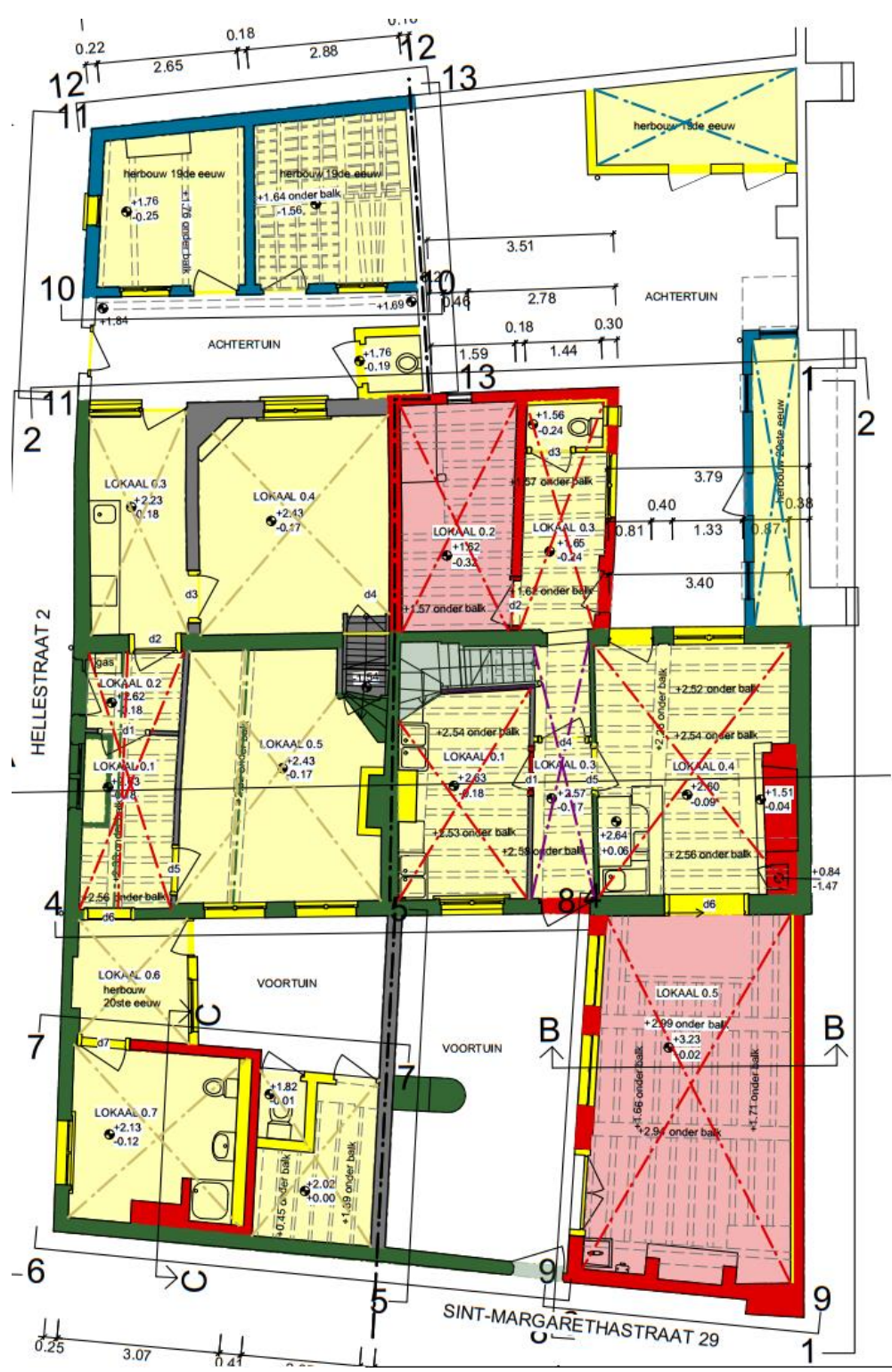

Figuur 10: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 19-21 met hypothese datering bouwfases (legende Figuur 16)¹⁸

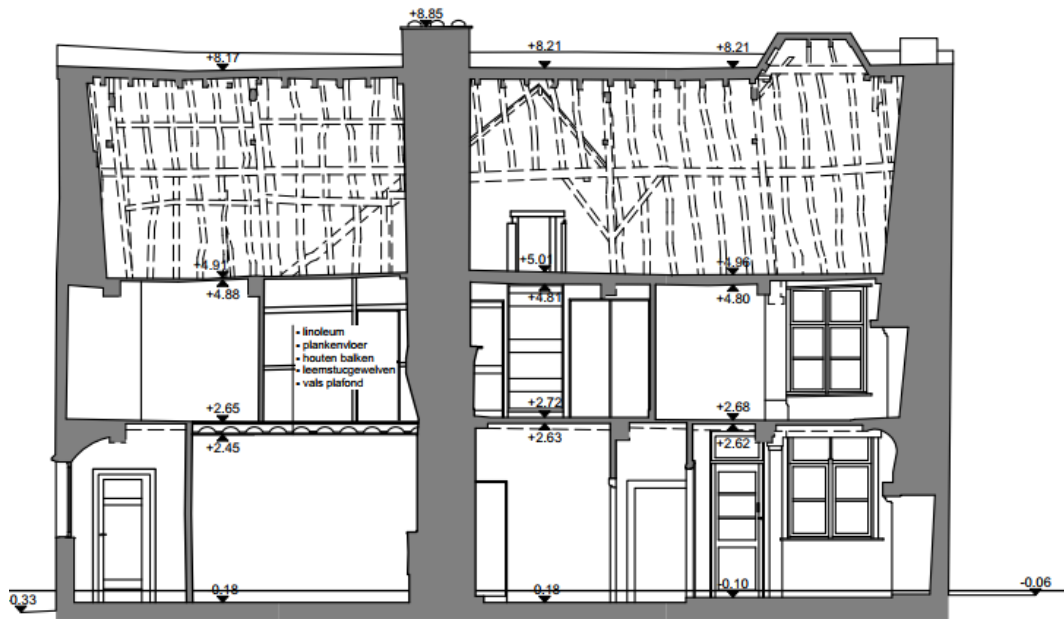
Figuur 11: Snede huidige situatie Sint-Margaretastraat 17 (links), 19-21¹⁹

¹⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer.
¹⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 14: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margarethastraat 29 – Hellestraat 2 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)²²

²² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 15: Snede huidige situatie Sint-Margaretastraat 29-Hellestraat 2 (legende Figuur 16)²³

LEGENDE hypothese bouwfasen

Figuur 16: Legende hypothese bouwfasen²⁴

²³ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

²⁴ Aangebracht door initiatiefnemer.

Plan 3: Plangebied op recente orthofoto²⁵ (digitaal; 1:1; 19/07/2021)

1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De werken kaderen in een meerjarenproject waarbij het begijnhof van Lier volledig gerestaureerd wordt. Deze restauratie loopt over een periode van vijf jaar. De werken met betrekking tot deze archeologienota behoren tot de derde fase van het restauratieproject (Figuur 17). In deze fase wordt de restauratie van de woningen aan de Hellestraat 1-6, Martinushoek 2, Sint-Margaretastraat 17, 19, 21, 25, 27 en 29 uitgevoerd.

Tijdens de werken wordt geopteerd voor een zachte restauratie van de begijnhofwoningen waarbij alle waardevolle bouwonderdelen behouden worden. De restauratie gebeurt met respect voor de geschiedenis en zal rekening houden met de ruimtelijke karakteristieken en esthetische kwaliteiten van de woningen. De bouwfasen met erfgoedwaarde blijven behouden.

De werken die relevant zijn voor het archeologisch kader worden hieronder toegelicht. Dit betreft de uitgraving van de huidige vloerniveaus (op verschillende dieptes) en dit in functie van de plaatsing van betonplaten (fundering) en vloerisolatie.

²⁵ AGIV 2021c.

Figuur 17: Fasering restauratiewerken Begijnhof²⁶

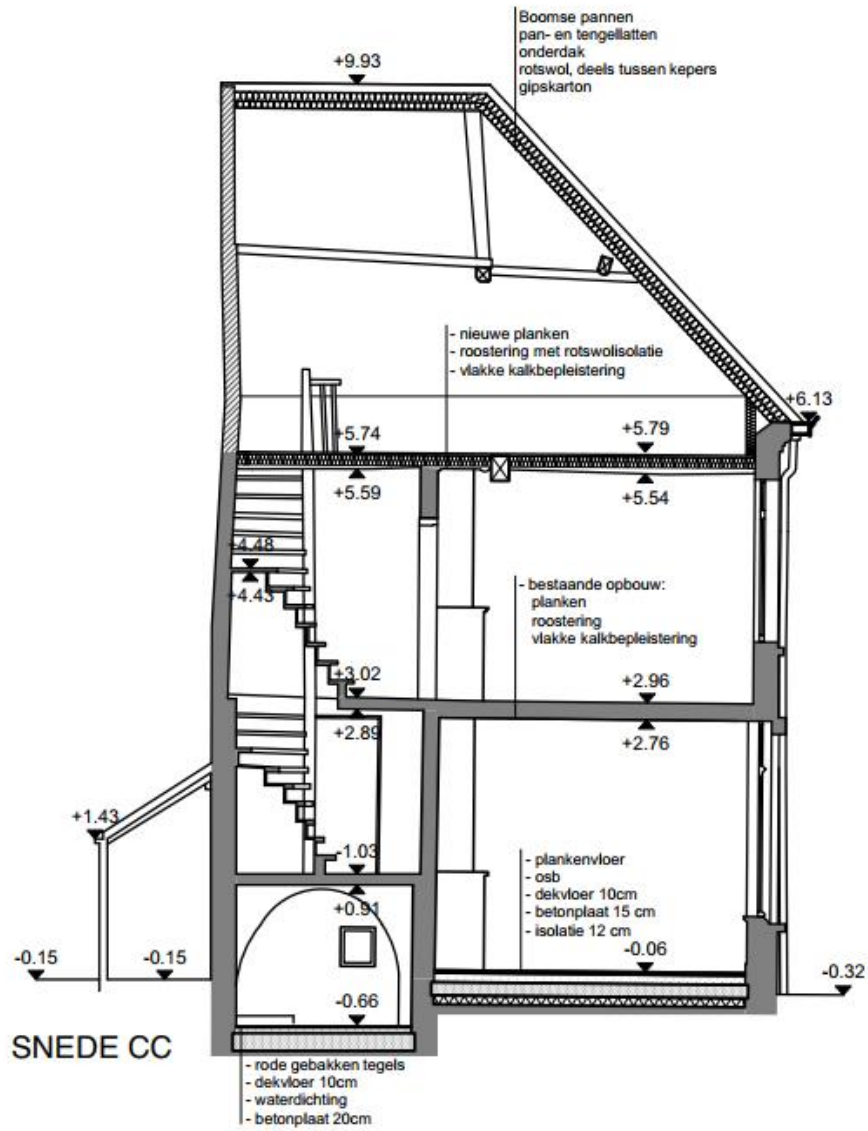
Voor de meeste woningen worden op het gelijkvloers de vloerafwerkingen verwijderd zodat de ondervloer kan gesaneerd worden. In de inkomhallen waar een mooie tegelvloer nog in goede staat aanwezig is en waar geen verdere ingrepen nodig zijn, wordt geopteerd om de tegelvloer te behouden. Het gaat dan om vroeg 20^e-eeuwse tegelvloeren, die anders volledig verdwijnen in de woningen. In deze ruimte is de isolatiewaarde van minder belang zodat een sanering van de ondervloer niet noodzakelijk is. Er wordt een betonnen ondervloer geplaatst en getand ingegoten in de muren ter versterking van de funderingen. Lokaal zal een onderschoeiing of herstel van het funderingsmetselwerk nodig zijn. Op de betonnen vloer wordt isolatie geplaatst waarop de technische leidingen voorzien worden. Vervolgens wordt een dekvloer aangebracht met nieuwe afwerking. Hiervoor wordt geopteerd voor een historische vloerafwerking. Daar waar planken vloeren aanwezig zijn, zullen deze gedemonteerd worden. Planken in een te slechte staat worden verwijderd. Tussen de houten balken wordt er geïsoleerd. Historische planken in goede staat worden herplaatst.

Alle woningen worden voorzien van een terras en waar mogelijk een groenzone. De bestaande, historische, losstaande bijgebouwen worden voorzien als bergruimte. Enkele van deze ruimtes worden afgebroken om een grotere buitenruimte te creëren. De ingrepen aan de bijgebouwen zijn gelijkaardig aan deze aan de hoofdwoonings, met uitzondering van het aanbrengen van isolatie. De toekomstige situatie wordt weergegeven op Figuur 18 - Figuur 28 en wordt ook als plannenbundel toegevoegd in bijlage bij deze archeologienota.

Ter hoogte van de **vloeren** wordt tot 40 cm uitgegraven onder het huidige vloerniveau (blauw op Plan 4). In de **tuinzones** wordt een uitgraving van 20 tot 40 cm gepland (groen op Plan 4). Lokaal worden diepere uitgravingen gepland ter hoogte van de **regenwaterputten** (tot 200 cm, blauw op Plan 4) en aan de zuidzijde van het plangebied langs de Stadsvest, voor de **drainage** (tot 80 cm, rood op Plan 4, zie ook Figuur 28).

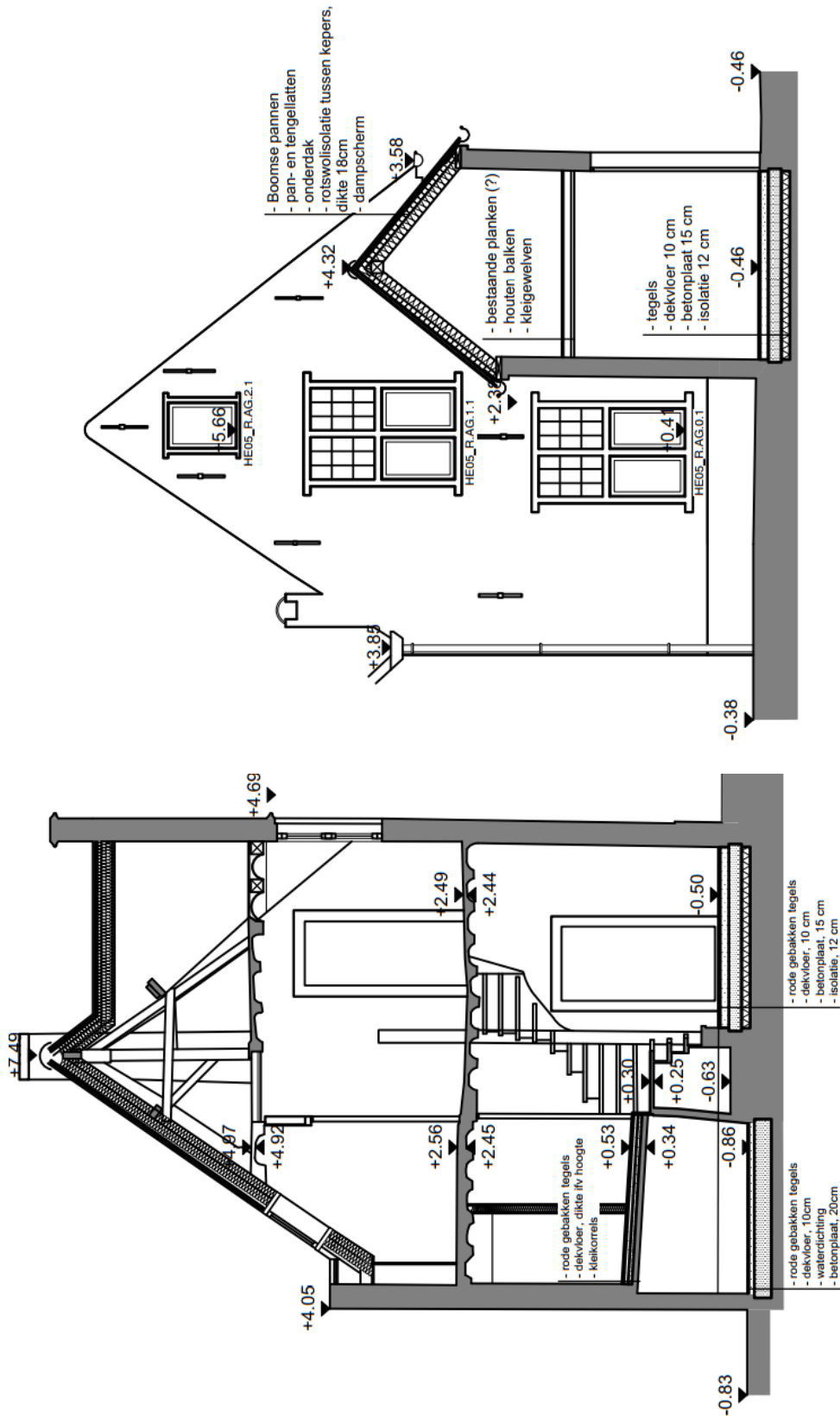
Er worden enkele kleinere structuren (bijgebouwen of tuinbergingen) gesloopt. Op het lege perceel naast Hellestraat 4 wordt een fietsenstalling voorzien (zie Figuur 20).

²⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

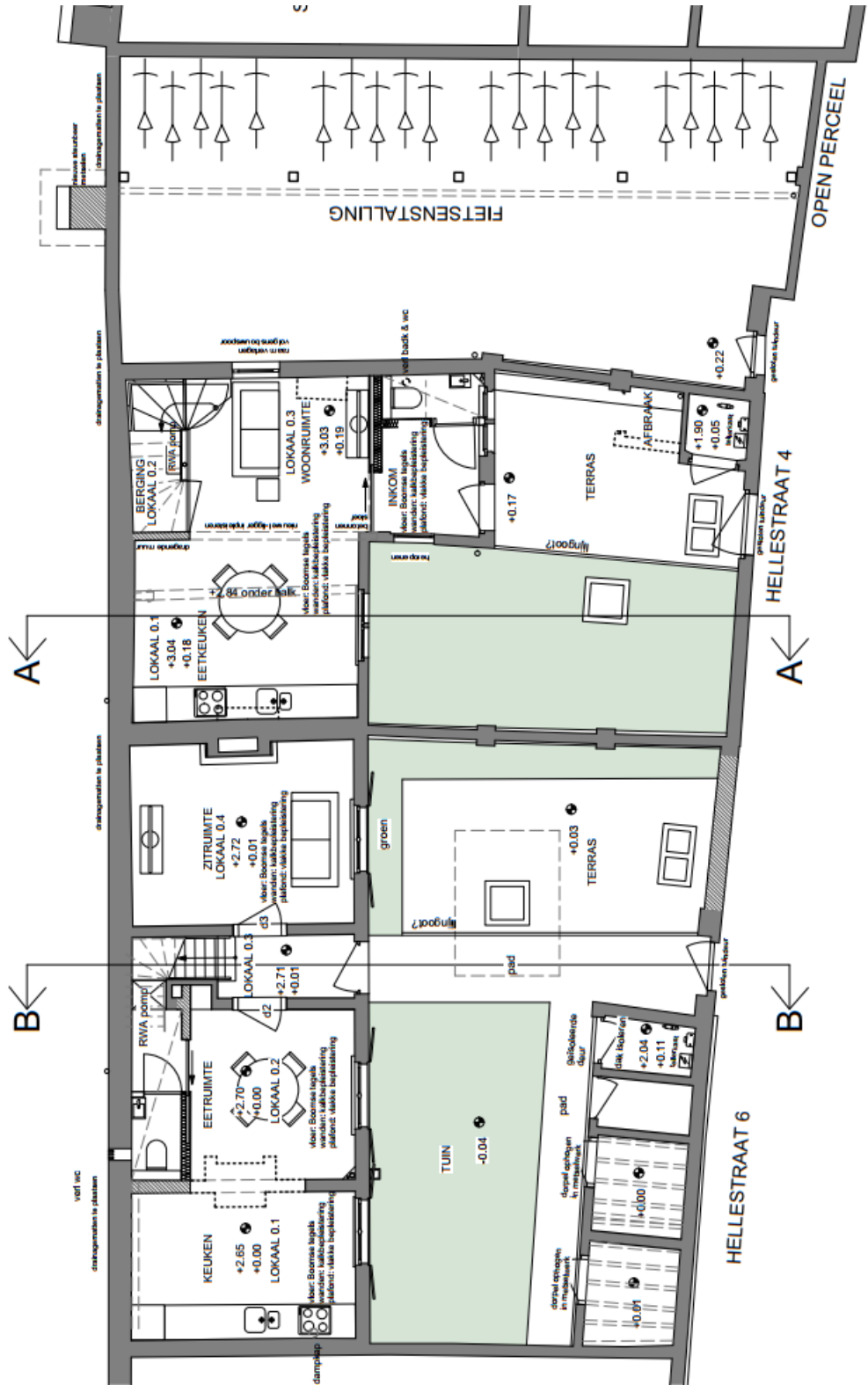
Figuur 18: Snede toekomstige inplanting Hellestraat 1²⁷

²⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

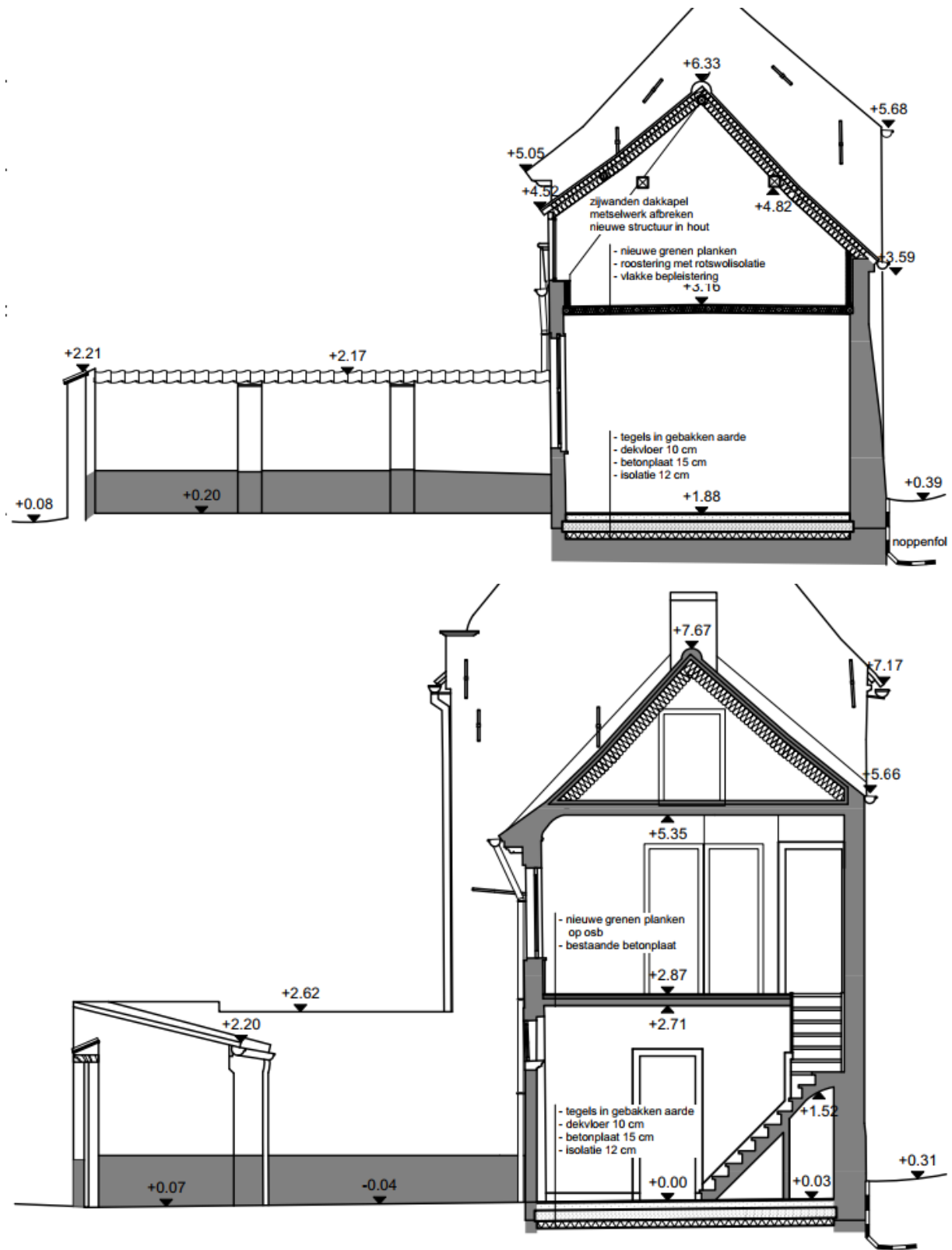
Figuur 19: Snedes toekomstige inplanting Hellestraat 3 (boven) en Hellestraat 5 (onder)²⁸

²⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

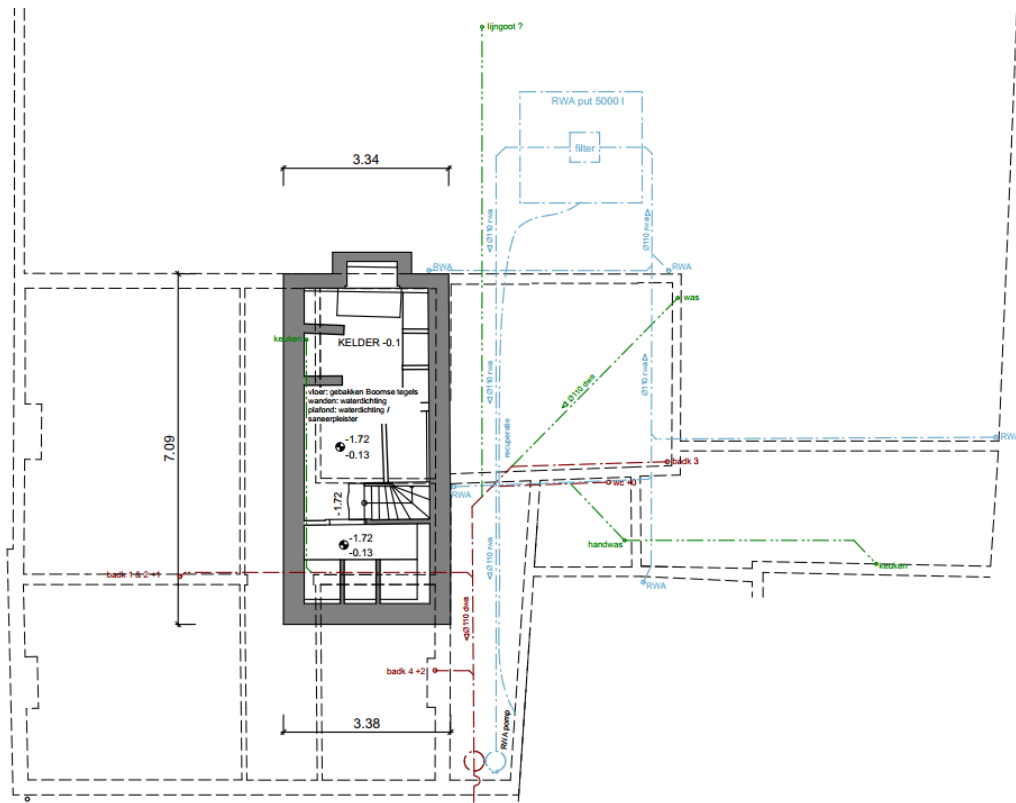
Figuur 20: Grondplan toekomstige inplanting Hellestraat 4-6²⁹

²⁹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

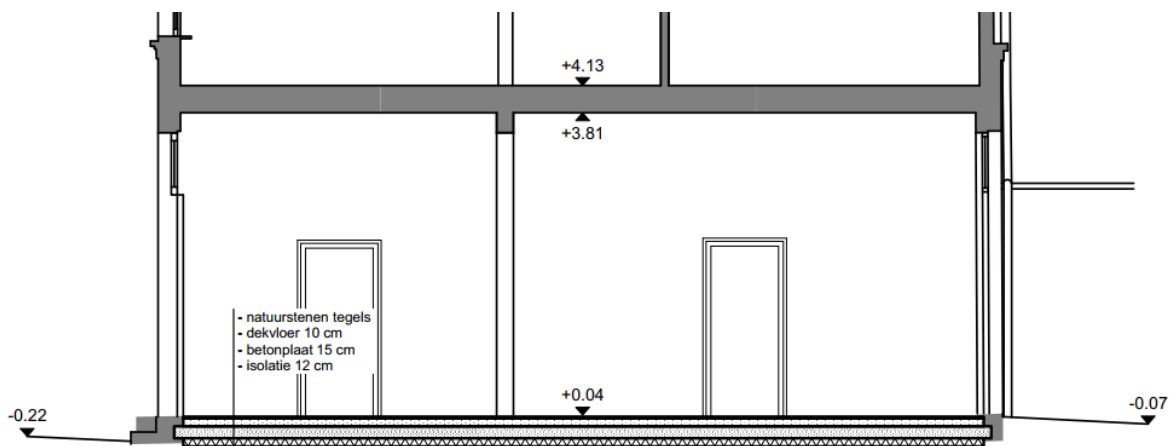

Figuur 21: Snedes toekomstige inplanting Hellestraat 4-6³⁰

³⁰ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

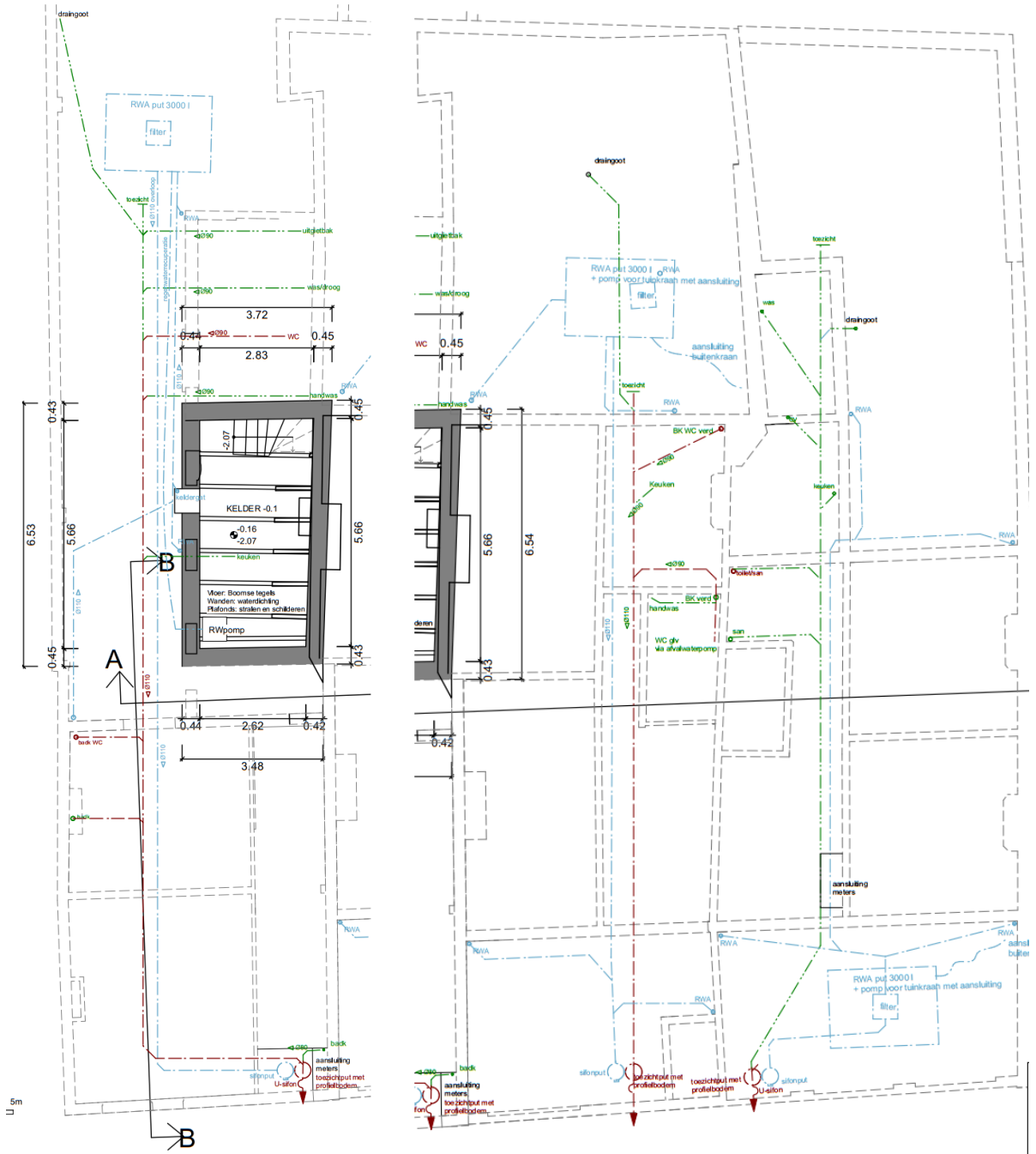
Figuur 22: Kelderplan en rioleringsplan toekomstige inplanting Martinushoek 2³¹

Figuur 23: Detail snede toekomstige inplanting Martinushoek 2³²

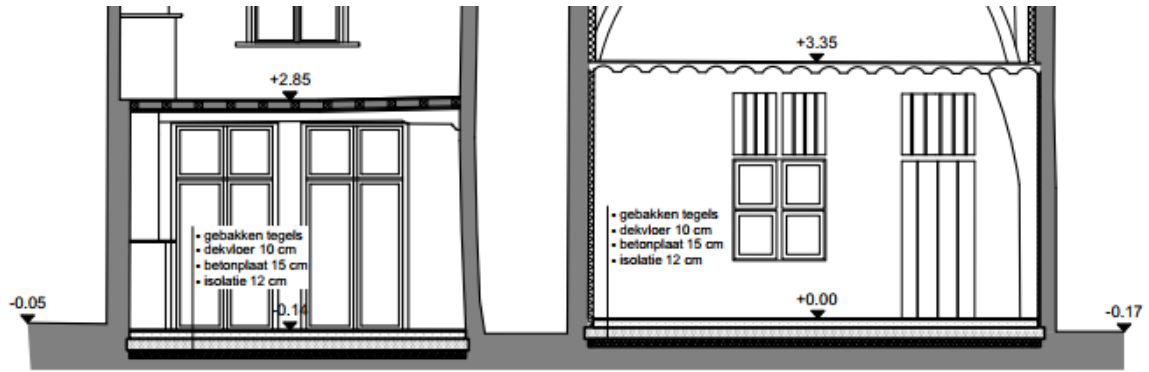
³¹ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

³² Plan aangebracht door initiatiefnemer.

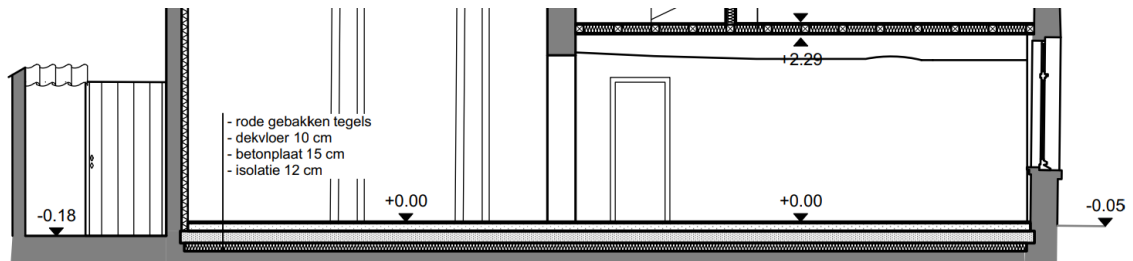

Figuur 24: Kelderplan toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 17 (links) 19-21 (rechts)³³

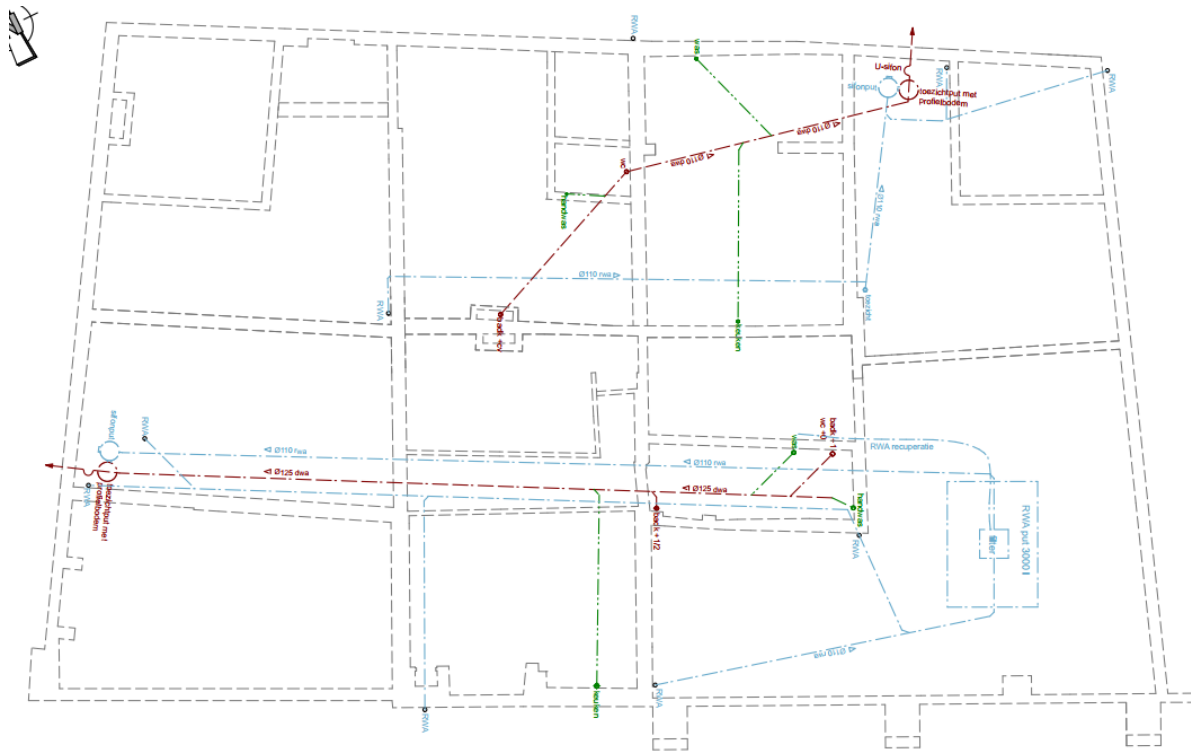
³³ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 25: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 25-27³⁴

Figuur 26: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 27³⁵

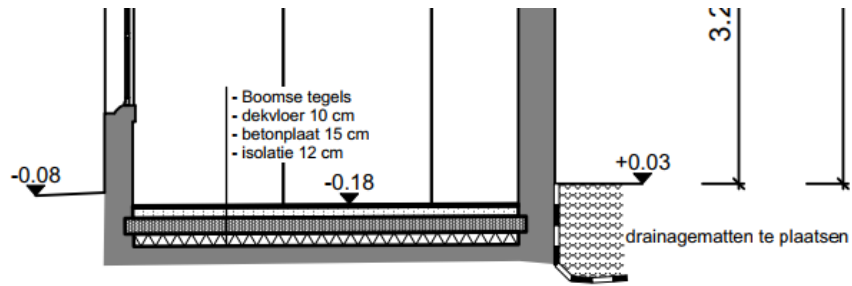

Figuur 27: Kelderplan toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat ³⁶

³⁴ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

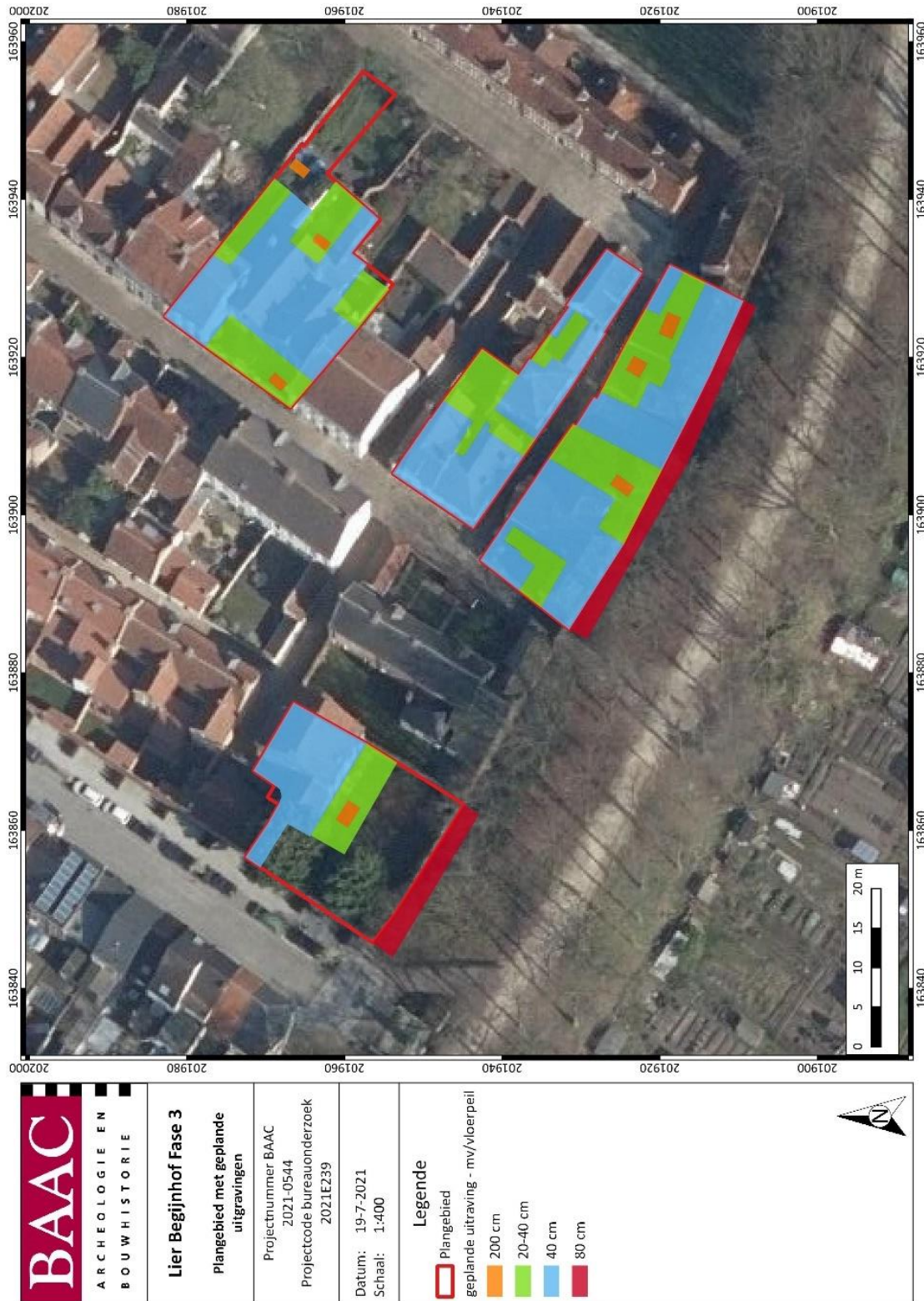
³⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

³⁶ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 28: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat 2³⁷

³⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Plan 4: Plangebied met weergave van de geplande uitgravingen³⁸ op orthofoto³⁹ (digitaal; 1:1; 19/07/2021)

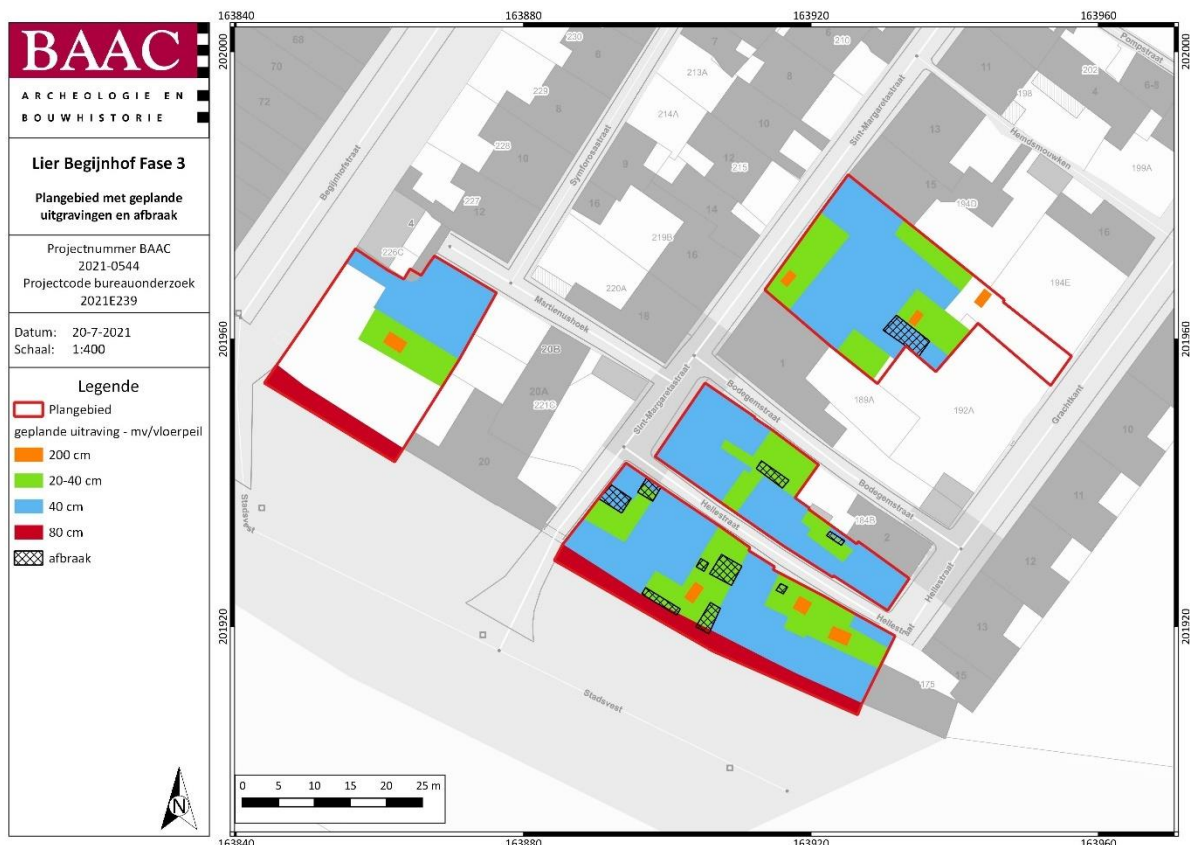
³⁸ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

³⁹ AGIV 2021c.

Impactanalyse

De werken omvatten de uitgraving tot verschillende dieptes in functie van funderings- en isolatiewerken. Bijkomend worden in enkele zones diepere uitgravingen gepland voor de aanleg van regenwaterputten en in het kader van drainagewerken.

Binnenin de huizen wordt op het gelijkvloerse niveau algemeen een uitgraving van 40 cm onder het huidige vloerniveau gepland, ook in de kelderverdiepen (zie blauw op Plan 4). In de tuinzones worden uitgravingen van 20-40 cm gepland (groen op Plan 4). Ter hoogte van de regenwaterputten worden uitgravingen tot 2 m voorzien (oranje op Plan 4, 28 m²). Voor de uitgravingen in het kader van de drainagewerken (ca. 150 m²) wordt tot 80 cm onder het huidige maaiveld uitgegraven (rood op Plan 4).

Plan 5: Plangebied met geplande uitgravingen afbraak op GRB (digitaal; 1:1; 20/07/2021)

1.5 Randvoorwaarden

Een deel van de aanwezige structuren op het terrein moet worden afgebroken. Het betreft enkele kleinere structuren zoals tuinbergingen en aanbouwen (zwarte arcering op Plan 4).

Voorwaarden bij de sloop

De bovengrondse sloop van de structuren dient uitgevoerd te worden voor aanvang van het vervolgonderzoek. Dit betreft de sloop tot op het maaiveldniveau. Eventuele uitbraak van vloerplaten en/of ondergrondse structuren behoren tot het archeologisch onderzoek en kan enkel gebeuren onder begeleiding van een erkende archeoloog.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart

- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.⁴⁰

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Ferrariskaart
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Jacob van Deventerkaart
- Stadsplan J. Blaeu
- Stadsplan van Braun en Hogenberg
- Lierse Furie

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

⁴⁰ CAI 2021.

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

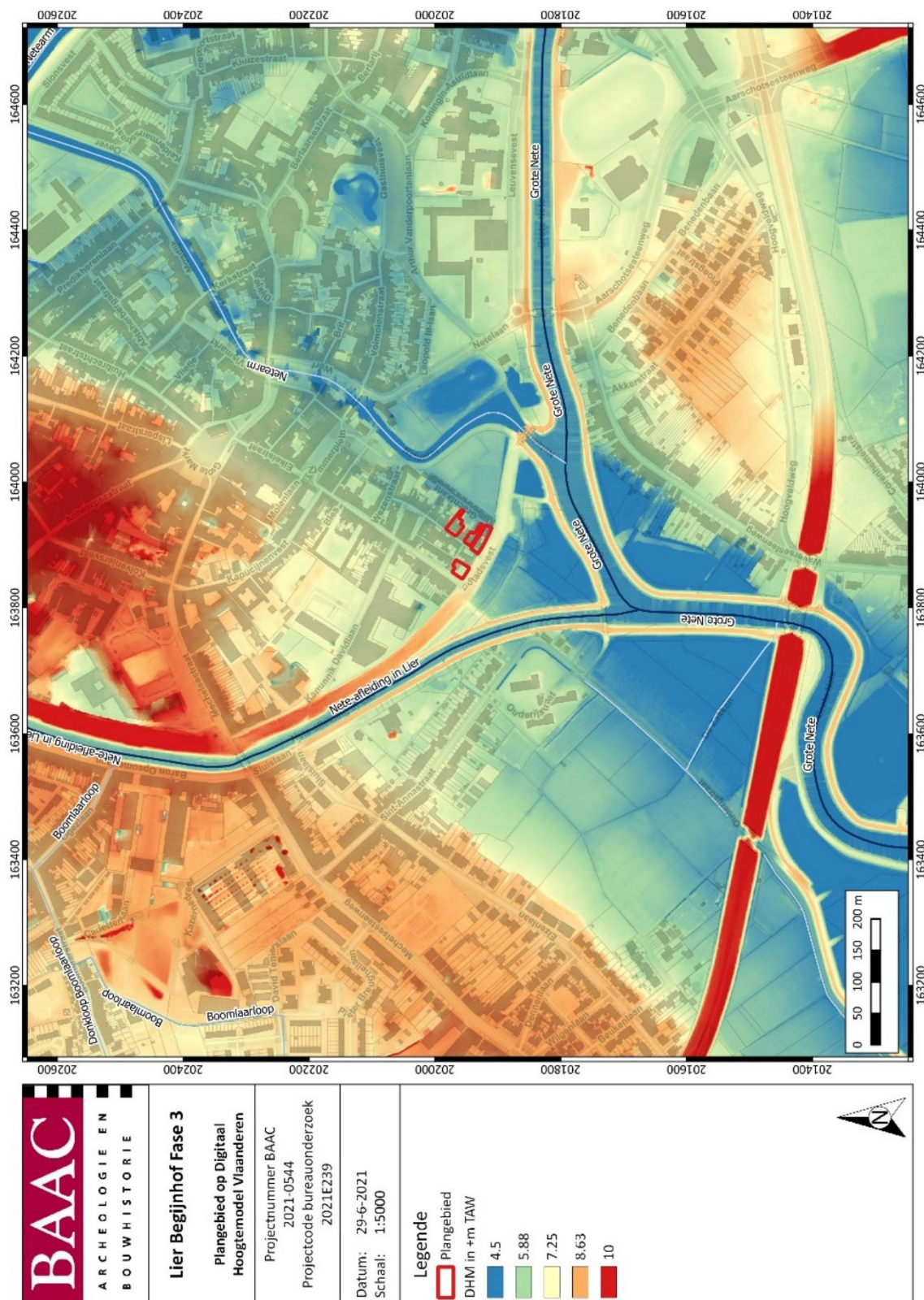
2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied Begijnhof Fase 3 is gelegen in het zuidoostelijk deel van de stadskern van Lier, en maakt deel uit van het begijnhof van Lier. Het onderzoeksterrein grenst aan de Hellestraat, Sint-Margaretastraat en Martinushoek.

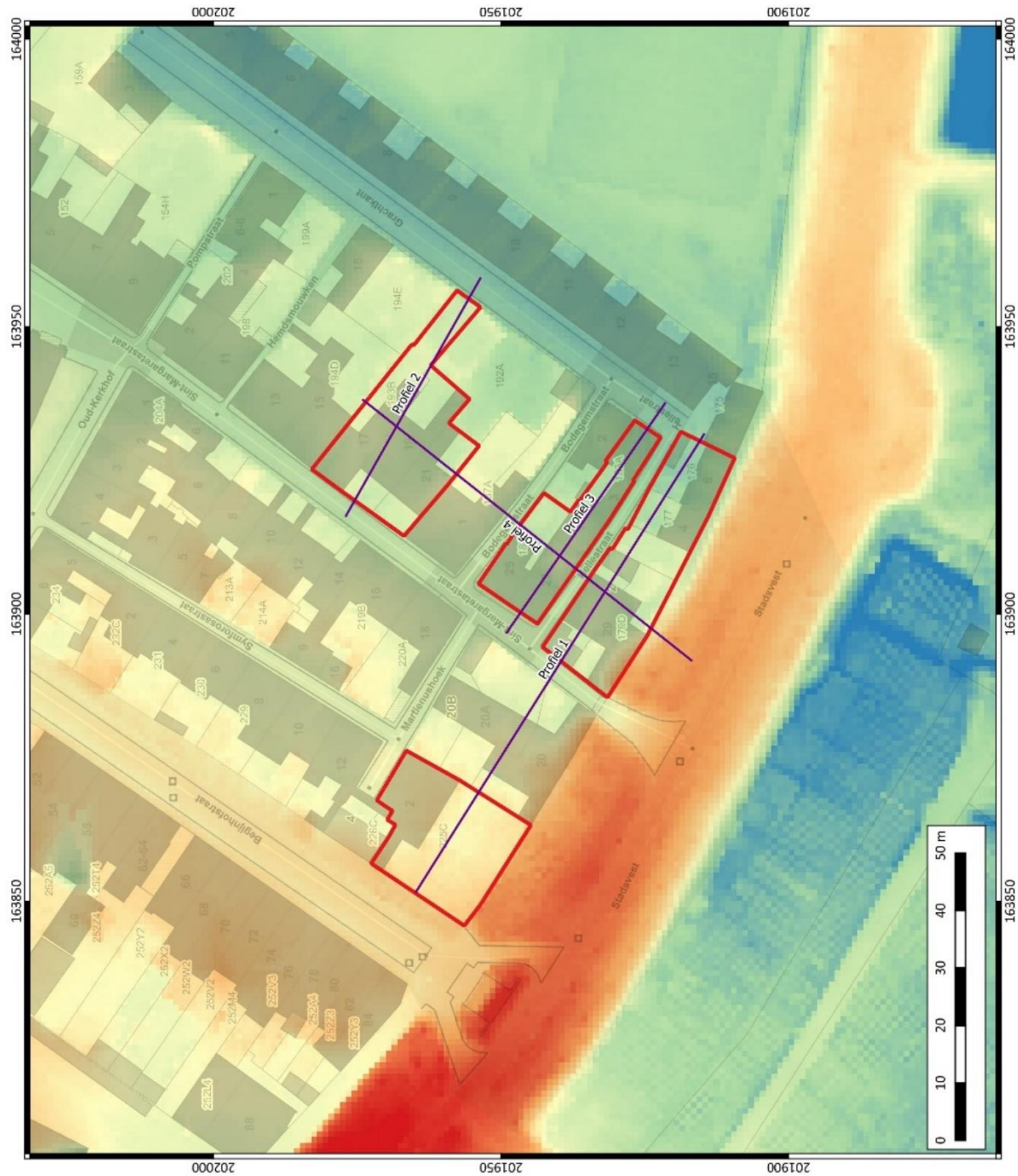
Lier ligt in het zuiden van de provincie Antwerpen bij de samenvloeiing van de Grote Nete en de Kleine Nete die samen de Beneden Nete vormen. Gezien de geografische ligging wordt de stad ook wel de poort van de Kempen genoemd. Het westelijk deel van de historische stadskern ligt op een noordoostelijke uitloper van een hogere zandrug die de loop van de Nete flankeert. De grote Nete vormt de oostelijke en zuidoostelijke grens van de stadskern.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen +4,2 en +8,2 m TAW (Plan 6). Ten westen van het plangebied is de hoger gelegen rug zichtbaar. Het plangebied bevindt zich tussen deze rug en de alluviale vlakte van de Netearm. Het terrein is hellend. Voornamelijk ter hoogte van de Grachtkant is een depressie zichtbaar die verklaard kan worden door de vroegere aanwezigheid van een gracht. De Netearm stroomt op minder dan 50 meter ten oosten van de woningen. De meest oostelijk en zuidoostelijk gelegen woningen bevinden zich dan ook iets lager in vergelijking met de woning aan Martinushoek (+6,1 tot +6,7 m TAW) en het zuidwesten van de Margaretastraat (+5,8 tot +6,8 m TAW) (Plan 6). De woningen in de Hellestraat 3, 4, 5 en 6 liggen tussen de +5,25 en +5,80 m TAW. De woningen langs de Sint-Margaretastraat 17-21 liggen tussen +5,4 m TAW aan de zijde van Grachtkant en +5,8 tot +5,9 m TAW aan de straatkant van de Sint-Margaretastraat.

Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)⁴¹ met waterwegen (digitaal; 1:1; 29/06/2021)

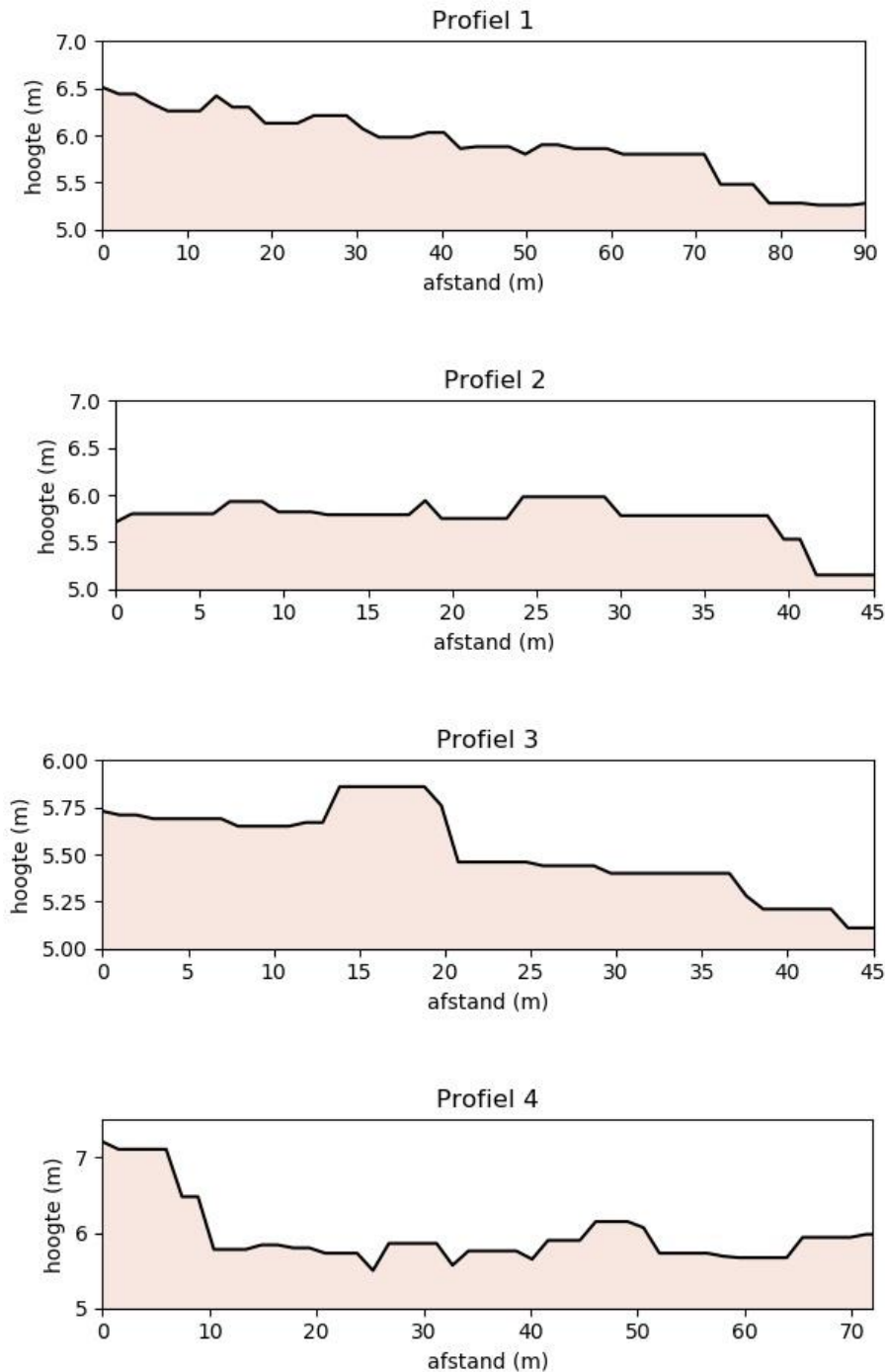
⁴¹ AGIV 2021d.

 <p>BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p> <p>Plangebied op DHM met hoogteprofiel</p>	<p>Projectnummer BAAC 2021-0544</p> <p>Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 29-6-2021</p> <p>Schaal: 1:600</p>	<p>Legende</p> <ul style="list-style-type: none"> Plangebied DHM in +m TAW 4.5 5.38 6.25 7.13 8 Hoogteprofiel 	

Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM⁴² (digitaal; 1:1; 29/06/2021)

⁴² AGIV 2021d.

Figuur 29: Hoogteverloop terrein⁴³

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in de **subcuesta van het Land van Boom**, onderdeel van de cuesta van de Klei van Boom.⁴⁴ De cuesta van de Klei van Boom heeft een oost-west oriëntatie en bevindt zich in het zuiden van de provincie Antwerpen. In het noorden van de provincie loopt de kleinere cuesta van de Kleien van de Kempen evenwijdig aan de cuesta van de Klei van Boom.

⁴³ AGIV 2021d.

⁴⁴ DE MOOR & MOSTAERT 1993.

Tussen deze twee cuesta's komt een uitgestrekte depressie voor: de Schijn-Nete depressie. Deze depressie begint op enkele kilometers ten noorden van het plangebied.

Paleogeen en neogeen (tertiair)

De omgeving van het plangebied wordt gekenmerkt door afzettingen van het **Lid van Antwerpen**, onderdeel van de Formatie van Berchem (Plan 8). Het lid van Antwerpen wordt gekenmerkt door zwartgroen, fijn zand dat kleirijk, glauconietrijk, mica- en schelphoudend is. Plaatselijk komen er grovere zones voor met soms beenderfragmenten.

Quartair

Op de quartairgeologische profieltypekaart (1:50.000) wordt het plangebied gekarteerd als **type 1** (Plan 8). Hierbij wordt het tertiair substraat bedekt door de **Formatie van Singraven** (SIGR). Deze Formatie bestaat uit klei, venig en siltig fijn zand en soms grof zand. Op sommige locaties komen pure veenlagen voor. Deze Formatie is ijzerhoudend. Deze afzettingen zijn het resultaat van (sub)recente, alluviale afzettingen in het bekken van de Grote en Kleine Nete en het Groot Schijn. Ze zijn afgezet door een meanderende rivier of beek met lokale veenvorming.

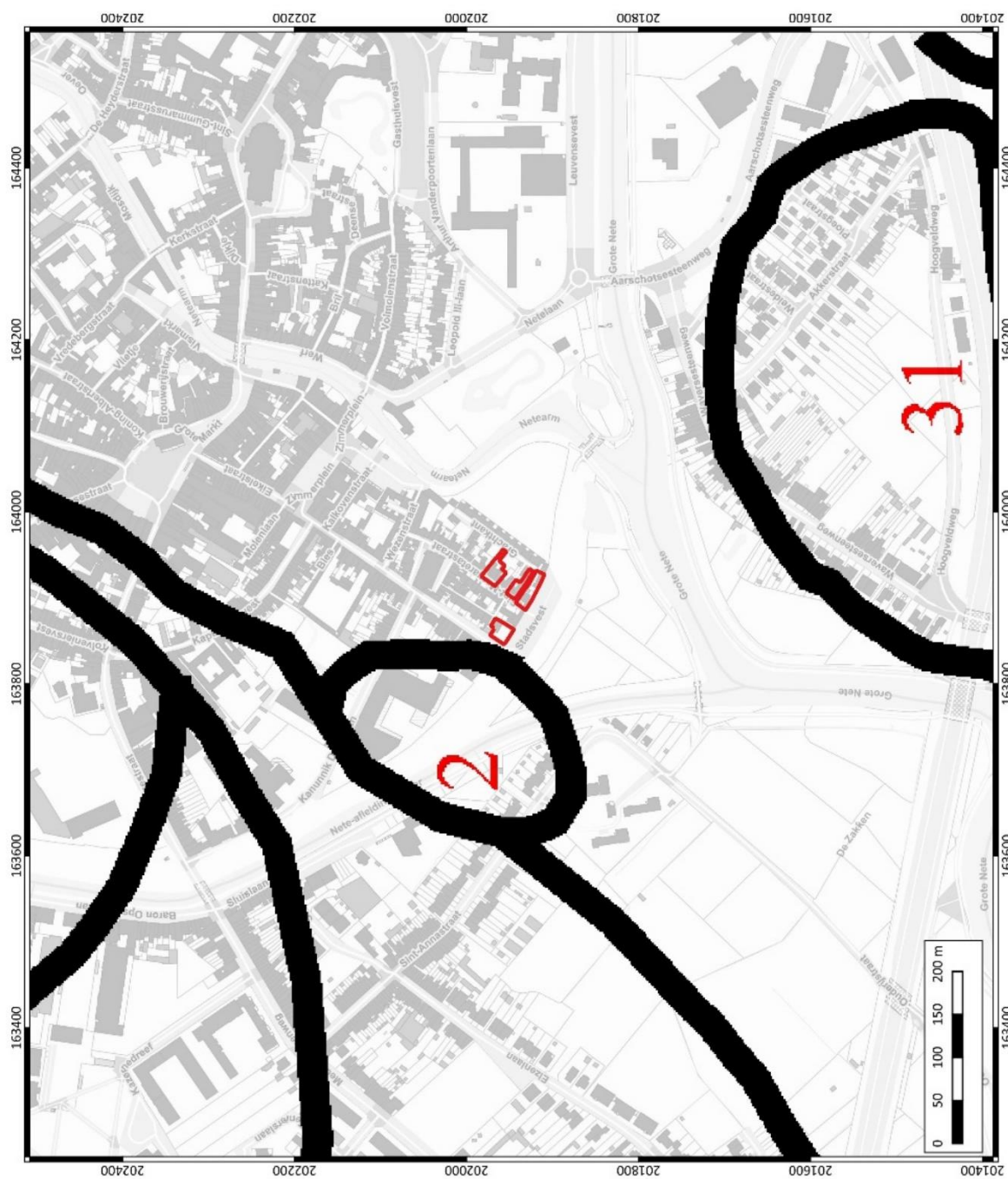
Ten westen van het plangebied wordt een zone gekarteerd als type 2. Hierbij wordt het tertiair substraat eerst bedekt door een bedekt alluvium, en daarna door de Formatie van Singraven. Dit bedekt alluvium bestaat uit fijn tot grof zand en is vaak grindhoudend en soms veenrijk, vooral aan de top. Deze fluviatiele afzettingen zijn vermoedelijk afgezet door een verwilderd riviersysteem.

<p>ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p> <p>Plangebied op tertiairgeologische kaart</p>
	<p>Projectnummer BAAC 2021-0544</p> <p>Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>
<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:4000</p>	
<p>Legende</p> <p> Plangebied</p> <p>Tertiair</p> <p> L. Antwerpen</p> <p> L. Putte</p>	

Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart⁴⁵ (digitaal; 1:50.000; 29/06/2021)

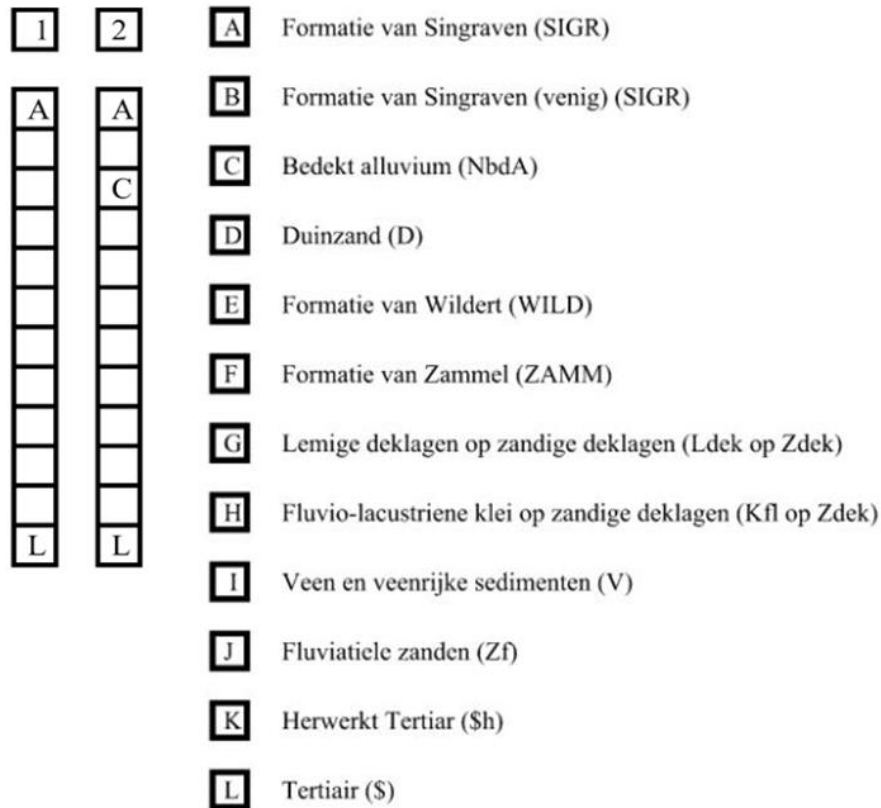
⁴⁵ DOV VLAANDEREN 2021a.

<p>ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op quartaairgeologische kaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544</p>	<p>Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>
<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:4000</p>	<p>Legende Plangebied</p>

Plan 9: Plangebied op de quartaairgeologische kaart 1:50.000⁴⁶ (digitaal; 1:50.000; 29/06/2021)

⁴⁶ DOV VLAANDEREN 2021b.

Figuur 30: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied⁴⁷

Bodem

Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als bebouwde zone (**OB**) (Plan 10). Ten zuiden van het plangebied en de Grote Nete komen andere karteertypes voor waaronder **s-Phc**, **s-Pgp**, **Egp** en **Efp**.

- **s-Phc**: Een natte, sterk gleyige, lichte zandleembodem met een sterk gevlekte textuur (bij lemige sedimenten), en een verbrokkelde textuur B-horizont (bij zandige sedimenten). Bij deze bodems zit het zand op geringe of matige diepte. Deze bodems in de zandstreek zijn hydromorfe, tijdelijke natte stuwwatergronden. Een sterk gevlekte of gebrokkelde textuur B-horizont komt voor tussen 40 en 70 cm diepte.
- **s-Pgp**: Een uiterst natte, gereduceerde, lichte zandleembodem zonder profielontwikkeling met zand op geringe of matige diepte. Deze bodems hebben een zeer humeuze bovengrond die soms verveend is. De bovenste 30-50 cm bestaat uit lichte zandleem rustend op zand, klei of veen.
- **Egp**: Een uiterst natte, gereduceerde kleibodem zonder profielontwikkeling.
- **Efp**: Een zeer natte, zeer sterk gleyige kleibodem met reductiehorizont en zonder profielontwikkeling.

⁴⁷ DOV VLAANDEREN 2021b.

<p>BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op bodemkaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:2000</p>
<p>Legende</p> <p> Plangebied</p> <p>Bodemkaart</p> <p> Efp</p> <p> Egp</p> <p> OB</p> <p> Pgp</p> <p> Phc</p> <p> Sdc</p> <p> Sec</p>	

Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen⁴⁸ (digitaal; 1:20.000; 29/06/2021)

⁴⁸ DOV VLAANDEREN 2021c.

2.2.2 Historisch kader

Stadsgeschiedenis Lier

Van de vroegste bewoningssporen van de stad zijn slechts weinig archeologische gegevens gekend. De oorsprong van de stad situeert zich in de vroege middeleeuwen. Pre-middeleeuwse bewoningssporen zijn schaars, maar zijn aangetroffen onder andere aan de Transvaalstraat (metaaltijden) en aan de Florent Van Cauwenberghstraat (laat-Romeins). Een toevalsvondst is aangetroffen in de veenpakketten van het Nete-alluvium tijdens dijkwerken aan de nieuwe Nete-arm. Deze toevalsvondst is een laat-Romeinse drieknoppen- of kruisboogfibula. Het gaat vermoedelijk om een rivierdepositie gerelateerd aan de aanwezigheid van militaire troepen in de tweede helft van de 4^e eeuw. Vlak buiten de afgebakende zone werd tevens een muntschat van 300 laat-Romeinse munten uit dezelfde periode ontdekt. Deze vondsten doen vermoeden dat de locatie aan de Nete van enig belang was tijdens deze periode.⁴⁹

In de historische bronnen komt de stad pas voor in 870 als *Ledi* of waterweg, een toponiem dat verwijst naar de geografische ligging nabij de twee Neten. De bronnen over de originele bewoningskern zijn tegenstrijdig. Sommige bronnen situeren deze kern uit de Frankische periode rond de Vismarkt op de hogere Nete-oever met als natuurlijke begrenzing de Kleine Nete en de Vredebergvliet. Andere bronnen situeren het ontstaan aan de legende van Sint-Gummarus, een veldheer en grootgrondbezitter uit de eerste helft van de 8^e eeuw. Hij zou een bidplaats opgericht hebben met de naam *Nivesdonck* ter hoogte van de huidige Sint-Pieterskapel. Hij werd er begraven waardoor de kapel een bedevaartsoord werd en later uitgroeide tot een bewoningskern.⁵⁰

De verering van Gummarus droeg ongetwijfeld bij aan de groei van de stad in de 11^e en 12^e eeuw. De bewoningskern werd uitgebreid op de linkeroever met een eigen parochiekerk toegewijd aan Sint-Jan-Baptist, de huidige Sint-Gummaruskerk. In 1194 kreeg Lier de titel van *oppidum* en in 1212 werd Lier officieel tot stad verheven. Het grondgebied bestond uit de stad zelf, de kuip (ringvormige zone rond de stad) en de Bijvang, een uitstrekt gebied met de dorpen Kessel, Nijlen, Emblem en Bevel. In 1244 werd gestart met de aanleg van een omwalling rond de stad.⁵¹ Het begijnhof bevond zich buiten deze eerste omwalling.

Vanaf de 13^e en voornamelijk de 14^e eeuw kende de stad een economische bloei omwille van de lakennijverheid. De stad had het recht op een eigen lakenmarkt en eigen veemarkt. In de tweede helft van de 14^e eeuw werden volgende structuren opgericht die de bloei alleen maar stimuleerden: een lakenhal, het belfort, de Sint-Gummarustoren en de Sint-Jacobskapel met godshuis. In deze periode werden ook de binnenpoorten gebouwd; versterkte poorten op de kruipunten van de waterlopen en wegen van de toenmalige omwalling. Naast de poorten werden ook stadstorens opgericht. De economische bloei resulteerde in een bevolkingstoename met als gevolg de aanleg van een nieuwe wijk ter hoogte van de huidige Kluizekerk. In 1389 werd een nieuwe stadsomtrek vastgesteld en begon de aanleg van de definitieve stadsomwalling. Bij deze nieuwe stadsomwalling kwam het begijnhof binnen de stadsversterking te liggen. Tussen 1389-1415 worden de buitenpoorten gebouwd bij de buitenste omwalling. In deze periode worden de belangrijkste straten gekasseid, worden kaden gemetst en bruggen versteend waaronder de Sint-Jansbrug in 1420. Ook werden verbeteringswerken aan de beide Neten uitgevoerd om de bevaarbaarheid en het overstromingsgevaar te verbeteren. Hierbij werd de loop op sommige locaties recht getrokken en werden sluizen gebouwd. Naast de economische en bevolkingsgroei vond ook een religieuze bloei plaats. Hierdoor werden enkele kloosterorden gesticht, en refugiehuizen en liefdadigheidsinstellingen opgericht waaronder het Sint-

⁴⁹ IOE 2020 ID140034.

⁵⁰ IOE 2020 ID140034.

⁵¹ IOE 2020 ID13739.

Barbaragodshuis in de Begijnhofstraat in 1473. Op het einde van de 14^e eeuw en het begin van de 15^e eeuw vonden drie stadsbranden plaats.⁵²

Tegen de 15^e eeuw was Lier uitgegroeid tot een omwalde stad met een concentrisch stratenpatroon met de Grote Markt als knooppunt van de belangrijkste wegen. Door het verval van de lakennijverheid gepaard met de godsdiensttroebelen staakte de stadsontwikkeling. Op het einde van de 16^e eeuw en begin van de 17^e eeuw was de kerkelijke macht hersteld en werden nieuwe kloosterorden opgericht in de stad waaronder de jezuïeten en de kapucijnen. In 1663-1681 werd de begijnhofkerk gebouwd.

In de 17^e eeuw kwam er een economische heropleving door de expansie van de veemarkt en door de brouwnijverheid. De stad kreeg in de 18^e eeuw een industrieel karakter door de textielmanufacturen. Na de annexatie van de Zuidelijke Nederlanden door de Fransen behoorde Lier tot het Departement der Beide Netten met Antwerpen als hoofdplaats. Veel religieuze instellingen en gebouwen werden opgeheven of verkocht. Tot in de 19^e eeuw was er een contrast in het stadsbeeld met een sterk bebouwde woonkern binnen de 13^e-eeuwse omwalling en een onbebouwd gebied binnen de 14^e-15^e-eeuwse omwalling.⁵³

In 1839 werd de Kleine Nete gekanaliseerd. Aangezien de stad laag gelegen was, voornamelijk op de linkeroever, werd deze doorsneden door vele kronkelige vlieten. Vanaf 1832 wordt gestart met een saneringsplan, onder andere omwille van hygiëne en overstromingsgevaar. Hierbij worden verschillende vlieten gedempt. Dit leidde tot het vrijkomen van nieuwe bouwgronden. Door de komst van stoommolens in de 19^e eeuw verdwenen ook water- en windmolens uit het stadsbeeld.⁵⁴

Begijnhof

Volgens historische bronnen schonken drie zusters rond 1200 hun erfenis, ter hoogte van het huidige begijnhof, om een woonplaats voor geestelijke dochters te stichten. Dit gebied groeide geleidelijk uit tot begijnhof *curtis Sancte Margarete* in 1258, als eerste geestelijke instelling van de stad. In 1259 werd het begijnhof verheven tot autonome parochie. De stichting viel onder bescherming van hertogin Aleidis. In 1264 werd het begijnhof zelfstandig verklaard. De groei van het begijnhof hangt samen met de erkenning van Lier als stad en de economische bloei dankzij de lakennijverheid. Deze bloei kende zijn hoogtepunt tijdens de 14^e eeuw tot aan de economische depressie rond 1450.⁵⁵

Het begijnhof was onderhevig aan enkele rampen. Zo werden in 1485 het huis van de Heilige Geesttafel en meer dan de helft van de huizen vernield door een brand. Tijdens een brand in 1526 werd de 13^e-eeuwse infirmerie vernield samen met enkele huizen. In 1542 werd brand gesticht door de troepen van Maarten van Rossum en plunderden ze het begijnhof. Tijdens de godsdienstoorlogen in 1580 werd de kerk leeggeroofd door de Geuzen en werden de klokken gestolen. Tijdens de Franse Revolutie werden het hof en de kerk verkocht. In 1801 werden de meeste huizen, inclusief de infirmerie, eigendom van de burgerlijke godshuizen en werd de kerk erkend als hulpparochiekerk.⁵⁶ De Sint-Margaretastraat (vroegere Rechtstraat en oudste straat van het begijnhof) halveerde het oorspronkelijke hof. De straat was toegankelijk via de Oude Rode Poort tussen de oude infirmerie en het huidige huisnummer 2. Haaks op de Sint-Margaretastraat leidden enkele wegeltjes naar de Begijnhofgracht wat nu de Grachtkant is. De Begijnhofgracht werd voornamelijk gebruikt voor het wassen of bleken van wol en linnen, en staat in relatie met de lakennijverheid van de stad.⁵⁷

⁵² IOE 2020 ID13739.

⁵³ IOE 2020 ID13739.

⁵⁴ IOE 2020 ID140034.

⁵⁵ IOE 2020 ID 120749.

⁵⁶ IOE 2020 ID120749.

⁵⁷ VAN DER WEE 2018.

Het **oorspronkelijke begijnhof** had een rechthoekige omtrek en was in vier grote delen onder te verdelen. De oudste straat is de Rechtestraat of Sint-Margaretastraat, die tussen de Oude Rode Poort en de Vestpoort loopt. Ze loopt parallel met de Begijnengracht aan de oostkant en de Begijnhofstraat aan de westkant. Loodrecht op de Rechtestraat bevindt zich het Oud-Kerkhof en de Pompstraat. Tegen de vest bevond zich de Hellestraat. De begijnhofkerk bevindt zich in het noordwestelijke deel van het begijnhof.⁵⁸

Door de groei van het begijnhof - beïnvloed door de lakenhandel - volgde ook een **eerste uitbreiding**. Het kleine pleinbegijnhof *Curtis Sancte Margaret* zou na de aanleg van de Rechtestraat in de 13^e eeuw en de Nieuwstraat (huidige Symforosastraat) in de 14^e eeuw tot een echt stratenbegijnhof ontwikkelen. De Nieuwstraat loopt evenwijdig met de Rechtestraat en liep van het Oud-Kerkhof tot de Martinushoek. De Nieuwstraat (huidige Symforosastraat) voegt een extra westelijk deel toe aan het begijnhof. Bij het toenemen van het aantal begijnen ontstonden sociale instellingen waaronder de infirmerie. Rond 1400 omvatte het hof een centraal gelegen koer, een infirmerie of godshuis en drie conventen: Canterhuse, 't Groehuse en 't Woemelgheemshuse. Het hof lag oorspronkelijk buiten de stadsmuren maar kwam bij de stadsuitbreiding van 1389-1430 binnenin de omwalling te liggen. Het was begrensd door de huidige Wezenstraat in het noorden, de Grachtkant in het oosten, de Bodemgemstraat en Martinushoek in het zuiden en de Symforosastraat in het westen.⁵⁹ In de 15^e eeuw bereikte het begijnhof zijn eerste hoogtepunt met 300 leden.⁶⁰

Een **tweede uitbreiding** kwam er in het zuidelijk deel na de aanleg van de Ekelveest (Begijnhofvest) tussen 1424 en 1427. De Rechtestraat (Sint-Margaretastraat) werd doorgetrokken tot aan de Vestpoort. Beide zijden van de straat werden bebouwd. Bij de Martinushoek werd het *Achterste Convent* met kapel gebouwd op het einde van de 16^e eeuw. Hierachter werden nog enkele huizen gebouwd. De toegang tot deze buurt liep via het steegje *Piepenholleke*, wat vandaag de dag verdwenen is. Na het graven van de Begijnenvest in het begin van de 15^e eeuw werd de open ruimte tussen de Vest, Martinushoek en Bodemgemstraat aan het reeds bebouwde begijnhofdomein toegevoegd.

De bouw van de nieuwe kerk vindt plaats in 1663-1664. In 1685 werd de hofstede aangekocht ter hoogte van de Wezenstraat en de Kalvarieberg, wat **de derde en noordelijke uitbreiding** van het begijnhof inhoudt. Uit dezelfde periode dateren de begijnhofpoort, de nieuwe pastorie (Begijnhofstraat 25) en het Portieressenhuis (Wezenstraat 2). **De vierde en laatste uitbreiding** dateert van 1721-1726 met het bebouwen van de westzijde van de Grachtkant, waar oorspronkelijk de was- en bleekplaats was die door het verval van de lakennijverheid overbodig geworden was. Deze laatste uitbreiding werd mogelijk gemaakt door het dempen van de Begijnengracht in ca. 1721 en markeert de definitieve begrenzing van het begijnhof.⁶¹

Het huidige begijnhof is een miniaturstad op een semi-rechthoekige plattegrond van ca. 2 ha. en is omgeven door bakstenen muren met vier toegangspoorten: twee in de Wezenstraat, één in de Sint-Margaretastraat en één aan de Grachtkant. De straten hebben een dambordpatroon en de drie hoofdstraten lopen parallel met de Begijnhofstraat. De straten hebben smalle kasseien en centraal ligt de kerk, de infirmerie en het nieuw convent. Het begijnhof is erkend als Unesco Werelderfgoed.

De panden ter hoogte van de Sint-Margaretastraat 17, 19 en 21 bevonden zich in het eerste kerngebied van het begijnhof uit de 13^e-14^e eeuw. De overige panden in het plangebied kwamen na de tweede uitbreiding in het begijnhof te liggen, na de aanleg van de tweede vestengordel, in de 15^e eeuw. In het huidige begijnhof zijn van de twee oudste bewoningsfasen echter geen sporen meer zichtbaar. De huidige stenen gebouwen van het hof dateren voornamelijk uit de 17^e - 19^e eeuw.

⁵⁸ IOE 2020 ID120749.

⁵⁹ IOE 2020 ID120749.

⁶⁰ VAN DER WEE 2018.

⁶¹ VAN DER WEE 2018.

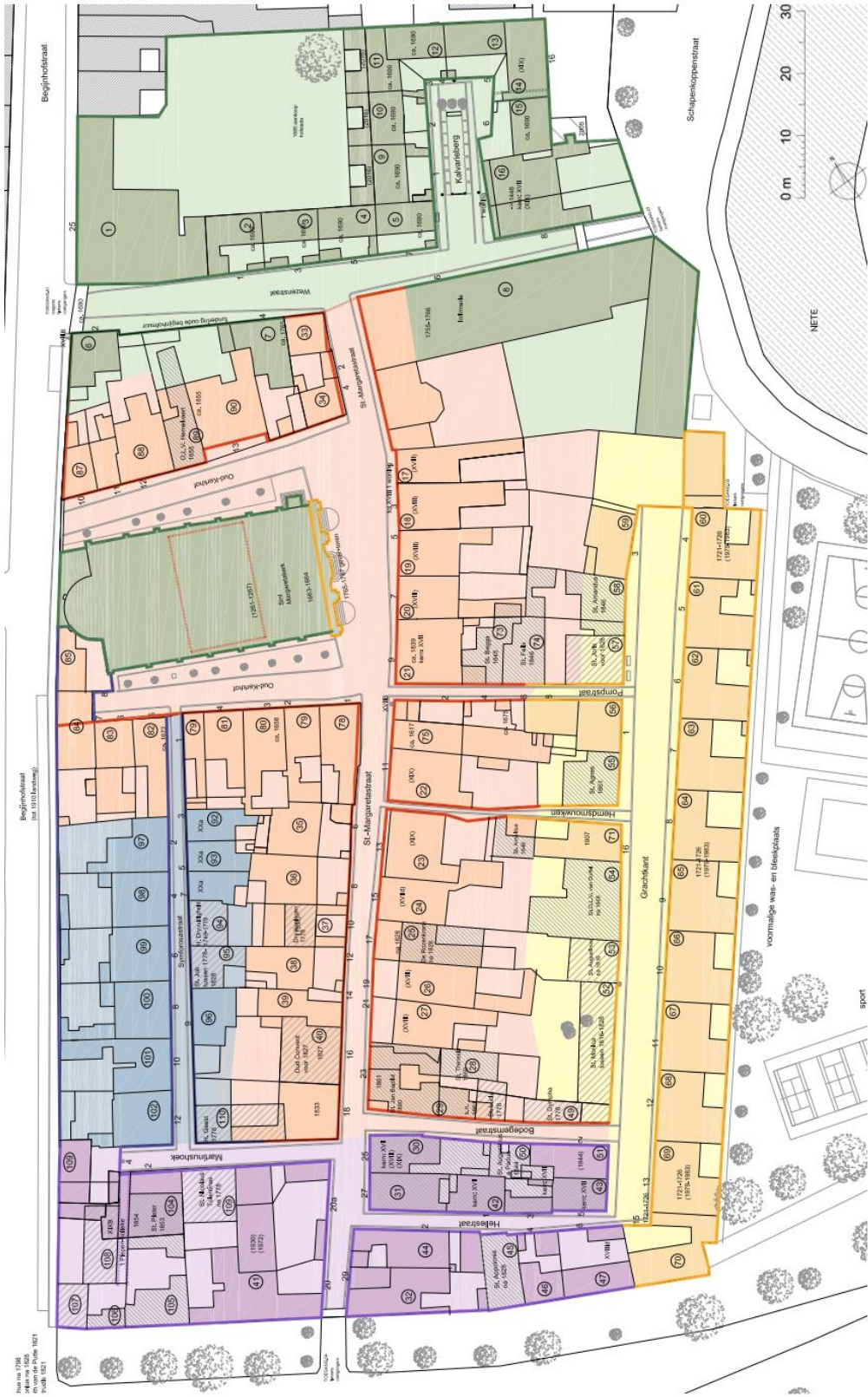

Figuur 31: Oorspronkelijke kerngebied in de 13-14^e eeuw⁶²

Figuur 32: Legende uitbreidingen begijnhof

⁶² VAN DER WEE 2018, p. 36.

Figuur 33: Begijnhof met weergave van de vier uitbreidingen⁶³

⁶³ VAN DER WEE 2018, p. 44.

*Hellestraat*⁶⁴

De Hellestraat is vermoedelijk aangelegd na de aanleg van de Begijnenvest en behoort tot de tweede uitbreiding van het begijnhof. De huizen tegen de Vestbergen werden eerst gebouwd. Nadien het blok tussen de Bodemstraat en Hellestraat. Begijnhuis Den Engelbewaarder (Hellestraat 1) is een breedhuis waarbij de kern opklimt tot de 17^e eeuw. Het huis kende verschillende aanpassingen in de 19^e eeuw. Begijnhuis Ruusbroec bevindt zich ter hoogte van Hellestraat 3. Het is het kleinste huis van het begijnhof. Tot eind 18^e eeuw vormde het een geheel met nummer 5. Hoekhuis Sint Andries bevindt zich ter hoogte van Hellestraat 3-5. Begijnhuis Sint-Franciscus bevindt zich ter hoogte van Hellestraat 6. Begijnhuis Sint-Michiel bevindt zich ter hoogte van Hellestraat 4. De huizen dateren minstens van de 17^e eeuw met recentere aanpassingen. Hoekhuis Sint-Barbara bevindt zich op de hoek van de Hellestraat met de Sint-Margaretastraat. Dit hoekhuis is een diephuis.

*Sint-Margaretastraat*⁶⁵

De Sint-Margaretastraat is een hoofdstraat van het begijnhof die het begijnhof oorspronkelijk halveerde. De straat vormde de verbinding tussen de Wezenstraat en de Begijnenvest. Een aantal straten liggen haaks op de Sint-Margaretastraat, richting het water (huidige Grachtkant) voor het wassen en bleken van linnen. Bij het begin van de straat bevond zich de Rode Poort, de toegangspoort tot het oorspronkelijke begijnhof. Bij het begin van de straat ligt de infirmerie, achteraan het voormalige 'achterste convent'.

Het huidige begijnhuis Onze-Lieve-Vrouwe-Boodschap (Sint-Margaretastraat 29) is een combinatie van een breed- en diephuis uit de 17^e eeuw. In de voortuin staat een 17^e-eeuwse arduinen pomp. Huis Den Rozenkrans (Sint-Margaretastraat 17) was oorspronkelijk voorzien van een voortuin. Het huidige huis is een breedhuis van drie traveeën uit de 19^e eeuw. Begijnhuizen Sint-Christoffel en Maria Visitatie (Sint-Margaretastraat 19-21) zijn twee gelijkaardige diephuisen met respectievelijk twee en drie traveeën en twee bouwlagen onder een zadeldak. De huidige huizen dateren uit de 17^e eeuw, met aanpassingen uit de 18^e eeuw. Beide huizen hebben een voortuintje.

*Martinushoek*⁶⁶

Dit smalle, gekasseide begijnhofstraatje vertrekt van de Sint-Margaretastraat en loopt uit op de tuinmuur van nummer 4. Er is een verbinding met de Symforosastraat. Ter hoogte van nummer 2 bevindt zich begijnhuis Sint-Pieter. Het oorspronkelijke pand Sint-Pieter werd gesloopt in 1853-1854. Het huidige pand is een breedhuis van vier traveeën onder een zadeldak en dateert van het derde kwart van de 19^e eeuw.

2.2.3 Cartografische bronnen***Stadsplan van Jacob van Deventer (1560)***

De Jacob Van Deventerkaart (Figuur 34 en Figuur 35) is de oudst beschikbare kaart waarop het plangebied wordt weergegeven. Op dit plan zijn de noord-zuid georiënteerde Sint-Margaretastraat zichtbaar, het Oud-Kerkhof, de Bodemgemstraat, de Pompstraat en de Wezenstraat. Opmerkelijk is de bewoning aan de noordelijke zijde van de Wezenstraat aangezien hier de boomgaard aanwezig was die pas bij de derde uitbreiding van het begijnhof bebouwd werd. De boomgaard is wel nog zichtbaar op recentere kaarten (zie hieronder). Verder ontbreekt elk spoor van de Symforosastraat en is er geen

⁶⁴ IOE 2020 ID15041.

⁶⁵ IOE 2020 ID2659.

⁶⁶ IOE 2020 ID2623.

bebouwing aanwezig in het zuidwestelijk deel van het begijnhof. Aan de oostzijde van het begijnhof wordt een gracht afgebeeld, de huidige straat Grachtkant.

Stadsplan van Braun en Hogenberg (1588-1597)

Op het stadsplan van Georg Braun en Frans Hogenberg wordt het begijnhof in detail weergegeven (Figuur 36). Het plan is vermoedelijk gebaseerd op de plattegrond van Jacob van Deventer, zoals te zien is aan de weergave van de waterwegen en het stratenpatroon. In tegenstelling tot de Deventerkaart, wordt in het zuidwestelijk deel van het begijnhof wel bebouwing weergegeven.

Op het plan is het bouwblok van de Hellestraat zichtbaar met puntgevels dwars gericht op de vesten. Het pand aan de Martinushoek wordt, in tegenstelling tot op de Deventerkaart, hier wel reeds afgebeeld.

Begijnhof op schilderij Lierse Furie (1595)

Op dit stadsplan wordt het begijnhof weergegeven als een kruisvormige structuur die het hof in vier grote percelen verdeelt (Figuur 37).

Stadsplan J. Blaeu (1649)

Het stadsplan van J. Blaeu (Figuur 38) geeft een gelijkaardig beeld als op Figuur 36. Ook hier ontbreekt de Symforosastraat, maar is dit stadsdeel wél bebouwd. De gracht aan de oostelijke zijde van het begijnhof wordt nog steeds weergegeven, alsook de boomgaard.

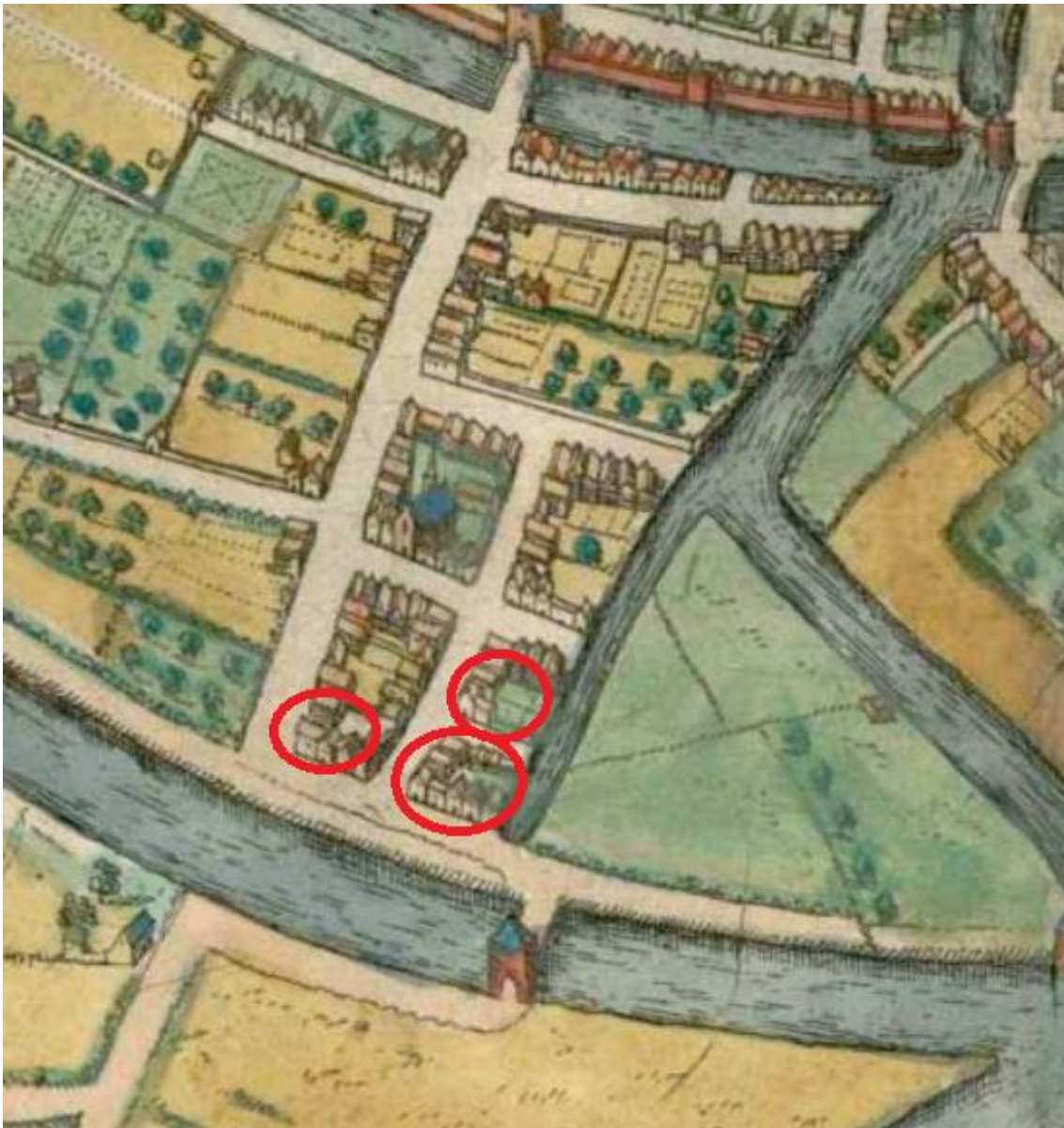
Figuur 34: Deventerkaart (1560) Lier met begijnhof in rode cirke⁶⁷

⁶⁷ CARTESIUS 2021.

Figuur 35: Detail begijnhof op Deventerkaart (1560)⁶⁸ met schets plangebied in rood

⁶⁸ CARTESIUS 2021.

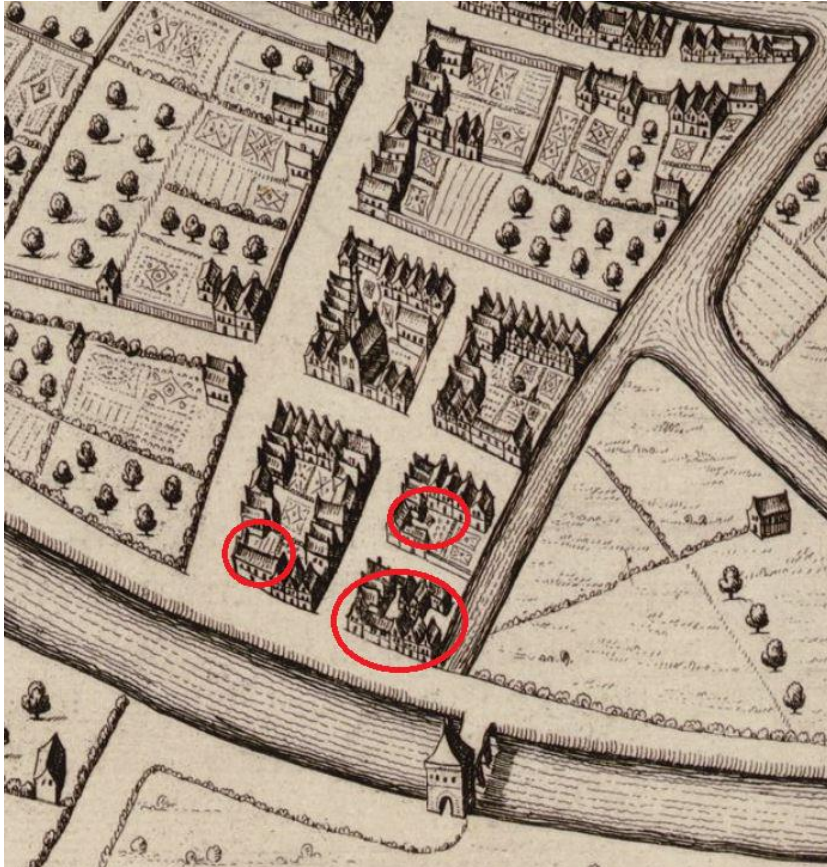
*Figuur 36: Detail begijnhof op stadsplan Lier van Braun en Hogenberg (1588-1597)⁶⁹
met schets plangebied in rood*

⁶⁹ CARTESIUS 2021.

Figuur 37: Detail begijnhof op De Lierse Furie 1595⁷⁰

⁷⁰ VAN DER WEE 2018, p. 53.

Figuur 38: Detail begijnhof op stadsplan J. Blaeu (1649) met schets plangebied in rood

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart⁷¹ (Plan 11) worden de Hellestraat, de Bodemgemstraat, de Martinushoek en de Symforosastraat afgebeeld. In tegenstelling tot de oudere kaarten wordt vanaf de Ferrariskaart ook de Grachtkant afgebeeld met bebouwing. Er is wel nog steeds een gracht aanwezig ten oosten van het begijnhof.

Vandermaelen (1846-1854)

Op de Vandermaelenkaart⁷² (Plan 13) is de gracht ten oosten van het plangebied niet meer aanwezig. De Nete-arm maakt een bocht die overeenkomt met de huidige loop. De weergegeven woonblokken komen overeen met de huidige woonblokken. Net zoals op de Ferrariskaart worden deze als uniforme blokken ingekleurd waardoor geen individuele woningen te onderscheiden zijn. Het stratenpatroon lijkt overeen te komen met het huidige patroon.

Popp (1842-1879)

De Poppkaarten⁷³ (Plan 14) geven een gedetailleerd weer waarop de perceelsindeling duidelijk zichtbaar is. Deze komt overeen met de huidige indeling. Ook de aanwezige structuren komen overeen met de huidige structuren.

⁷¹ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020.

⁷² GEOPUNT 2021a.

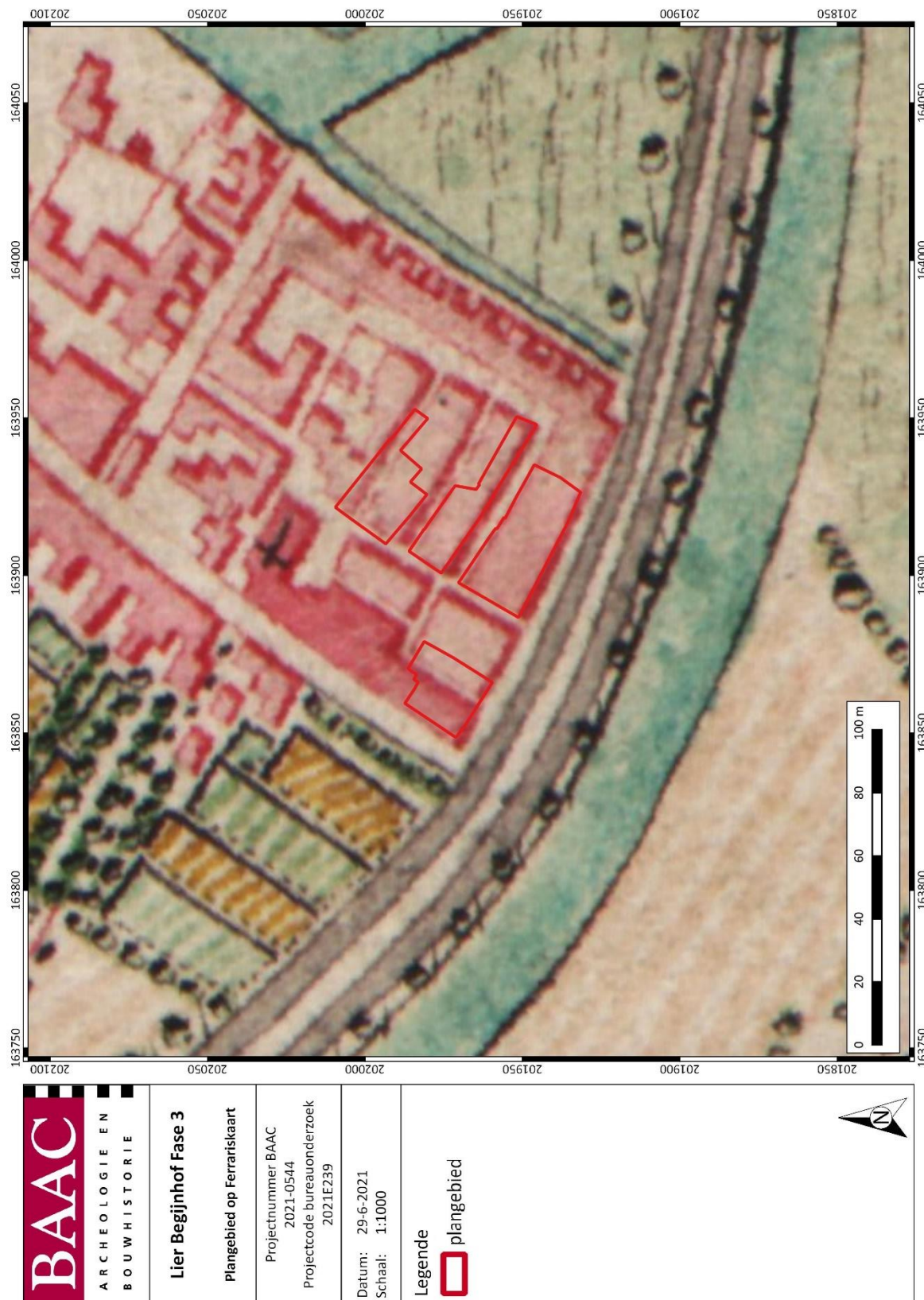
⁷³ KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË 2020.

<p>ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied en omgeving op Ferrariskaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 30-6-2021 Schaal: 1:5000</p>
<p>Legende</p> <p> plangebied</p>	

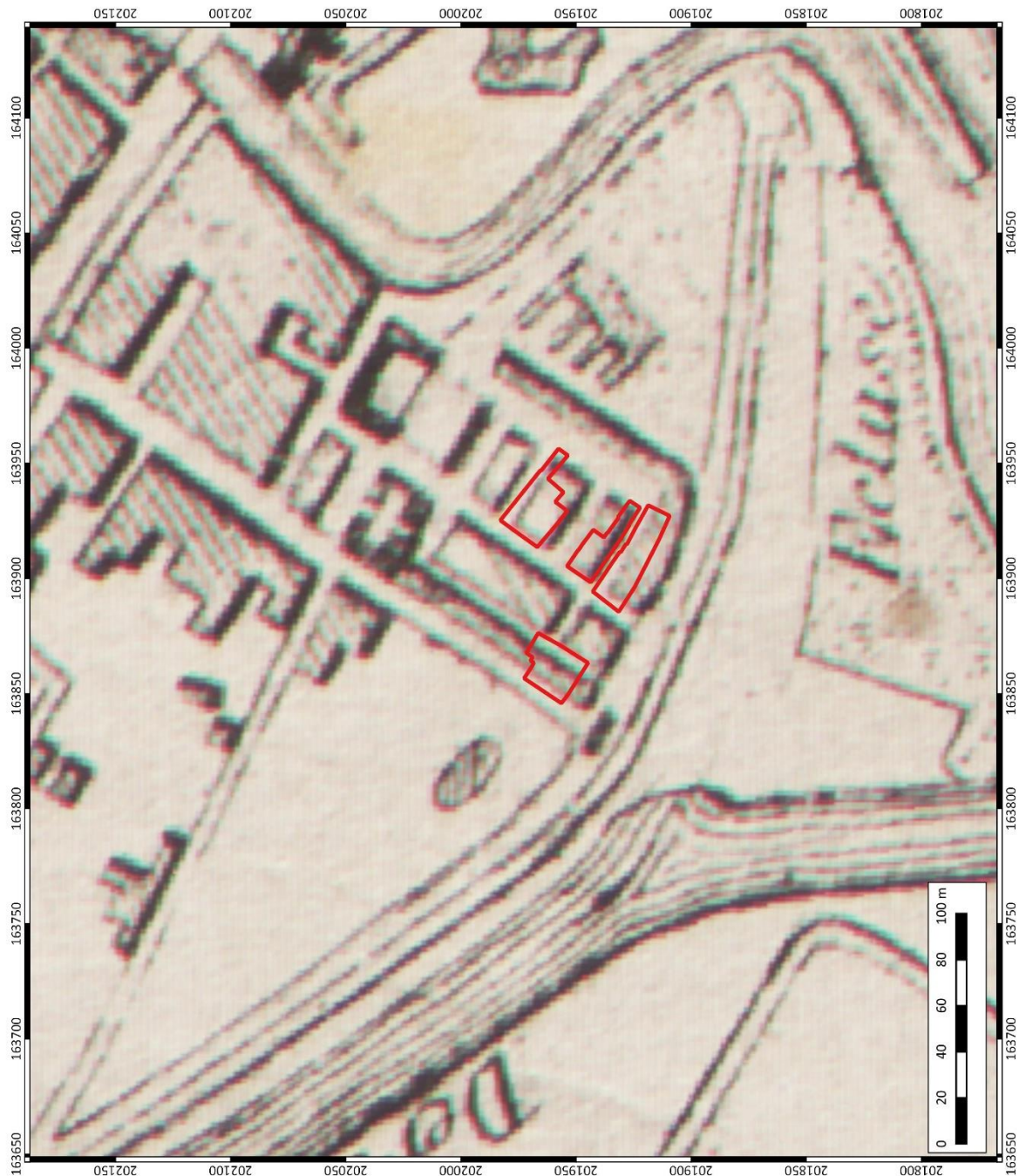
Plan 11: Plangebied op de Ferrariskaart⁷⁴ (analoog; 1:25.000; 29/06/2021)

⁷⁴ GEOPUNT 2021b.

Plan 12: Plangebied op de Ferrariskaart⁷⁵ (analoog; 1:25.000; 29/06/2021)

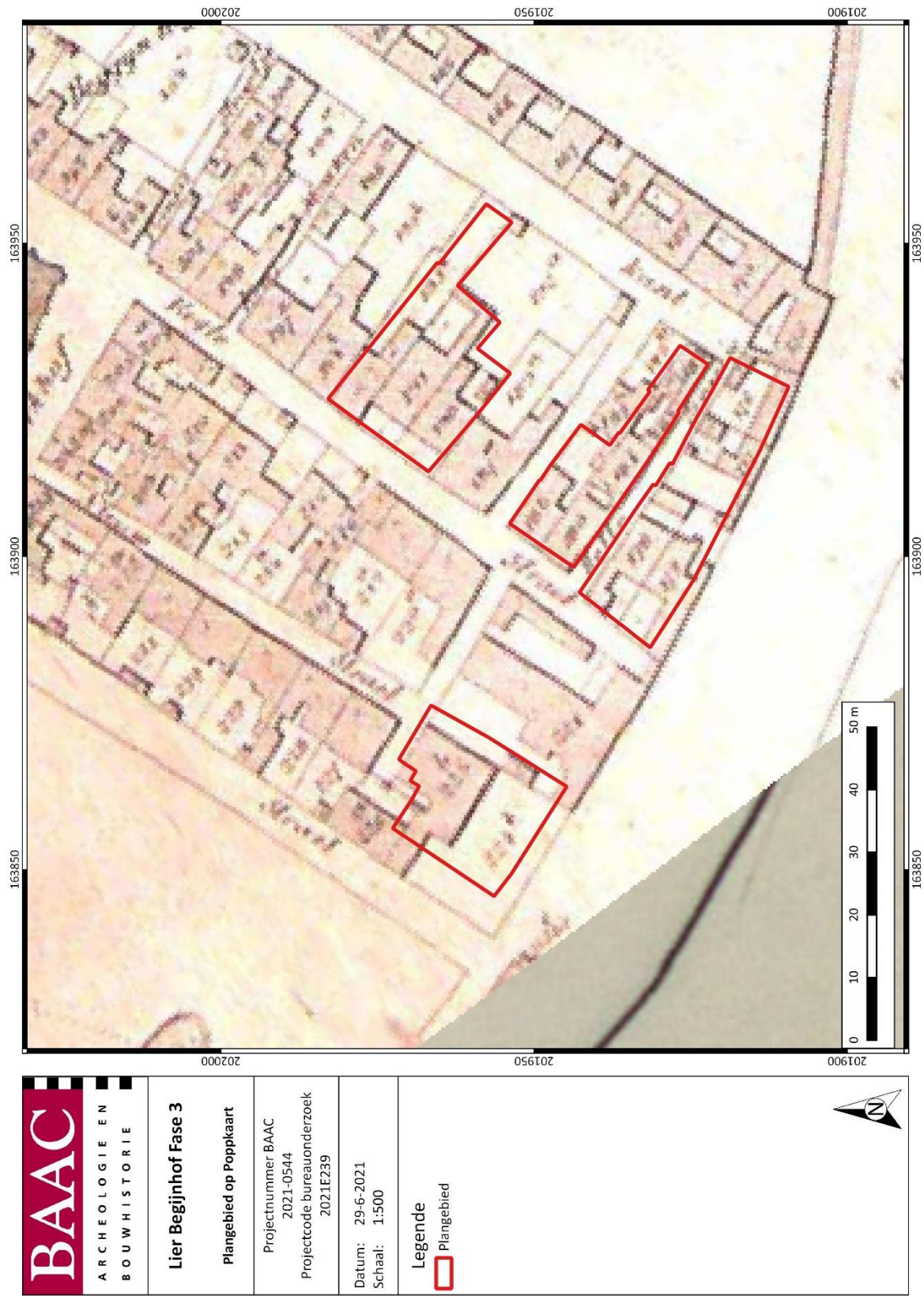
⁷⁵ GEOPUNT 2021b.

 <p>BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op Vandermaelenkaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:1500</p>
<p>Legende</p> <p> Plangebied</p>	

Plan 13: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁷⁶ (analoog; 1:20.000; 29/06/2021)

⁷⁶ GEOPUNT 2021c.

 <p>ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op Poppkaart</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	<p>Datum: 29-6-2021 Schaal: 1:500</p>
<p>Legende</p> <p> Plangebied</p>	

Plan 14: Plangebied op de Poppkaart⁷⁷ (analoog; 1:1.250-1:7.500; 29/06/2021)

⁷⁷ GEOPUNT 2021d.

2.2.4 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Het plangebied zelf bevindt zich in een CAI-polygoon nl. **ID 103570 Lier Begijnhof (Plan 15)**.⁷⁸ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁷⁹

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
150085	GRACHTKANT-HEMDSMOUWKEN I - NIEUWE TIJD - AW - TOEVALSVONDST (WIJWATEREMMERTJE IN STEENGOED BIJ GRAVEN SEPTISCHE PUT) 1999
103571	SINT-MARGARETAKERK - LATE ME - STRUCTUUR/VLAKGRAF/AW/BK/BOT - LITERATUUR, OPGRAVING 2010
219491	KANNUNIK DAVIDLAAN I - LATE ME - AW/BOT – PROEFPUTTENONDERZOEK 2017
224319	KANNUNIK DAVIDLAAN - ONBEPAALED - GREPELS KUIL – PROEFPUTTENONDERZOEK 2018
210615	BEGIJNHOFSTRAAT - NIEUWE TIJD/LATE ME - RESTEN ONDERKELDERD GODSHUISJE/PAALKUILEN EN KUIL - OPGRAVING 2013
100299	ZIMMERTOREN - LATE ME - VERSTERKING (WAL) - LITERATUUR
100290	GEVANGENENPOORT (BINNENSTE EECKELPOORT) - LATE ME - VERSTERKING (STADSPOORT) - LITERATUUR
100300	BALIETOREN - LATE ME - STADSTOREN (DEEL VAN STADSOMWALLING) STEENGOED KRUIK UIT 15 ^E EEUW – TOEVALSVONDST 1982-1983
220124	KANUNNIK DAVIDLAAN II - NIEUWSTE TIJD - OMMURING VAN ONBEBOUWD PERCEEL (LATE 19 ^E - BEGIN 20 ^E E) - CONTROLE WERKEN 2018
105554	SPAANSE POORT - ONBEPAALED - PAALFUNDERING IN HOUT - CONTROLE WERKEN 2001
215449	SINT-PIETERSVLIET - NIEUWSTE TIJD - KANAAL/VAARWEG, OVERDEKTE VLIET - CONTROLE WERKEN 2013

⁷⁸ CAI 2021.

⁷⁹ CAI 2021.

100697	KAPUCIJNENVEST II - NIEUWSTE TIJD - NYMPHAEUM - CONTROLE WERKEN 2005
100687	KAPUCIJNENVEST I - NIEUWSTE TIJD - INFRASTRUCTUUR (AANLEG PARK BV FONTIJN OF IJSKERLDER) - CONTROLE WERKEN 2005
159992	FLORENT VAN CAUWENBERGHSTRAAT II - ROMEINS/LATE ME/NIEUWE TIJD - SPIEKER/VERDEDIGINGSGRACHT, BRUG/GREPPSEL – OPGRAVING 2011, 2012
159155	MECHELSE BINNENPOORT - LATE ME (1368)/NIEUWE TIJD/NIEUWSTE TIJD - STADSPPOORT/BEWONING (HUIS)/GRACHT - OPGRAVING
208270	GROTE MARKT - LATE ME - KANAAL/VAARWEG - OPGRAVING 2010
224860	GASTHUISVEST – 19 ^E EEUW – KLOOSTER – PROEFPUTTENONDERZOEK 2019
100293	SINT-JACOBSKAPEL – LATE ME – KAPEL - ERFGOEDONDERZOEK
100294	BELFORT – LATE ME – BELFORT, LAKENHAL – ERFGOEDONDERZOEK
150386	GROTE MARKT II – LATE ME, NIEUWSTE TIJD – MARKPLEINNIVEAUS – PROEFPUTTENONDERZOEK 2009
980433	LIER SCHAECKBERD – 19 ^E , 20 ^E EEUW – MUURRESTEN, PAALSPOREN, KUILEN, VLOEREN – PROEFPUTTENONDERZOEK 2020
100999	GROTE MARKT I - LATE ME - BEWONING (DRIE MARKTPLEINNIVEAUS EN GREPPELS) – VOORONDERZOEK 2008, OPGRAVING 2011

Aan de hoek van de Grachtkant met Hemdsmouwken is een vondstmelding gekend van een wijwateremmertje in steengoed te dateren in de 18^e eeuw. De vondst werd ontdekt bij het graven van een septische put bij een huis (ID 150085). In de begijnhofkerk werden na een vondstmelding enkele muurresten waargenomen. De context werd echter niet goed gedocumenteerd waardoor de interpretatie niet duidelijk is (ID 103571). Ter hoogte van de Symforsastraat en Kalvarieberg werden reeds archeologische onderzoeken uitgevoerd die hieronder toegelicht worden.

Opgraving Symforsastraat en tuinzone (2017/033, niet op CAI)⁸⁰

In het kader van een restauratie van enkele woningen in de Symforsastraat werd een opgraving uitgevoerd ter hoogte van de zones waar de bodem verstoord zou worden. Bij deze restauratiewerken werd onder het vloerniveau 40 cm uitgegraven in functie van een betonnen funderingsplaat (zelfde principe als bij de werken in het kader van werken voor deze archeologienota). Bij deze opgraving werd de natuurlijk bodem in de huizen aangetroffen tussen 1,10 - 1,20 m onder het bovenste vloerniveau

⁸⁰ ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN 2020 ID 13542., 1.2.3.

en in de tuinzone op een diepte tussen de 1,0 en 1,5 m onder het maaiveld. Er werden in de huizen geen relevante grondsporen aangetroffen. In de uitgegraven 40 cm werden voornamelijk puin en tuinlagen aangetroffen. Wél werden resten van stratigrafisch oudere bouwfases herkend en kon een herinrichting van sommige huizen worden vastgesteld.

Figuur 39: Bewaarde vloer met vierkante tegels en natuurstenen pad in Symforosastraat 8⁸¹

Figuur 40: Oudere haard en muren in Symforosastraat 6⁸²

⁸¹ SMEETS e.a. 2019, p. 44.

⁸² SMEETS e.a. 2019, p. 45.

Met uitzondering van één woning werd achter de kamers aan de westelijke straatzijde een bijhorende neerkamer aangetroffen, die later in onbruik geraakte en opgehoogd werd. In sommige gevallen werden de woningen ook naar het westen toe uitgebreid. In de kamers langs de straatzijde werd telkens een gefaseerd opgebouwde haard aangetroffen, meestal in drie te onderscheiden bouwfases. De oudste fase viel samen met de bouw van de huizen. In sommige kamers werd eveneens een oudere vloer aangetroffen: een vloer in keramiektegels in halfsteens verband. In de huizen nr. 2, 6 en 8 werd een restant van een pad van ca. 1 m breed aangetroffen dat ouder is dan de begijnhofhuizen (aangezien een neerkamer dit pad oversnijdt).

De woningen ten oosten van de Symforosastraat (nr. 1 en 9) leverden minder archeologische resten op. Wel werd ook hier een fasering in de aangetroffen haarden aangetroffen.

Archeologisch onderzoek t.h.v. Kalvarieberg 1-2-3-4 (niet op CAI)⁸³

Naar aanleiding van de restauratie van deze woningen werd een archeologisch onderzoek uitgevoerd. De gebouwen dateren uit de 17^e eeuw en voor de restauratie wordt het vloerniveau met ca. 30 cm uitgegraven. In de hal en een kamer van de woning aan Kalvarieberg 1 werden resten van een pad in witte en grijze natuursteen en zandsteen aangetroffen. Dit is een mogelijk wandelpad van de boomgaard die zich voordien op deze locatie bevond. In meerdere gebouwen werd onder het huidige vloerniveau meestal één (soms twee) oudere vloer aangetroffen. Meestal gaat het om vierkante, rode tegels van 13x13x2 cm of 14x14x2 cm die op basis van bouwhistorische vergelijkingen in het midden van de 18e eeuw gedateerd worden. De aanzet van de funderingen bevond zich op ca. 20-25 cm onder het huidige vloerniveau en is een indicatie voor het oude vloerniveau. De aanzet van de fundering bevond zich namelijk meestal enkele centimeters onder het oudste vloerniveau. De originele vloeren zijn wellicht niet bewaard aangezien de sokkels van de oorspronkelijke haarden zich onder de oudst bewaarde vloeren bevonden.

Ter hoogte van de **Kanunnik Davidlaan** zijn meerdere CAI-waarden gekend (ID 219491, 224319, 220124) die hieronder toegelicht worden bij de bespreking van de archeologienota's en nota's.

In de omgeving van het begijnhof zijn meerdere CAI-waarden gekend gerelateerd aan de **laatmiddeleeuwse stadsverdediging** waaronder restanten van de versterkingswal (ID 100299), en stadspoorten en -torens (ID 100290, 100300, 105554, 159992, 15915). Daarnaast zijn enkele meldingen gekend van kanalen of vaarwegen uit de nieuwste tijd (ID 100697, 208270). Hieronder worden enkele opgraving rondom het begijnhof toegelicht.

Opgraving Begijnhoflaan 14 (ID210615)

In 2013 werd een kleine opgraving (35 m²) uitgevoerd aan de Begijnhoflaan 14 waarbij een oudere, gedeeltelijk onderkelderde bouwfase aangetroffen werd, die waarschijnlijk tot een ouder godshuisje behoorde. Verder werden drie paalkuilen een één kuil aangesneden die op basis van het aardewerk in de 13e eeuw dateren.

Opgraving Grote Markt Lier (ID208270, 100999, 105386)⁸⁴

In 2011 vond op de Grote Markt te Lier een opgraving plaats naar aanleiding van de heraanleg van het plein. De opgraving beperkte zich grotendeels tot de verstoringsdiepte van de geplande werken, maar lokaal werd aan de hand van putten dieper gegraven om zo een zicht te krijgen op de oudste fasen van de huidige markt. Op verschillende plaatsen werden in de moederbodem donkere verkleuringen waargenomen, onder de eerste middeleeuwse ophogingslagen. Deze verkleuringen zijn het resultaat

⁸³ Uit SMEETS 2011, p. 27-28.

⁸⁴ BARTHOLOMIEUX e.a. 2015.

van antropogene activiteiten en dateren in de volle of vroege middeleeuwen. Verder werden twee middeleeuwse wegen geïdentificeerd waarvan de ene het verlengde van de huidige Antwerpsestraat is en de andere het verlengde van de huidige Florent Van Cauwenberghstraat. De wegen waren deels in natuursteen aangelegd, met een afbakening in natuursteen, houten balken en verticale paaltjes. Tijdens de gebruiksfase van de middeleeuwse wegen ontwikkelde zich een zwart gelaagd, organisch pakket met afval. Dit pakket bevatte aardewerk dat in de bovenste laag gedateerd werd aan het einde van de 14^e eeuw. Boven dit zwarte pakket bevond zich een geel ophogingspakket te dateren tussen de 15^e en 16^e eeuw. Dit pakket bevatte kassei-indrukken en een aantal kasseien werden *in situ* bewaard. Dit pakket vertegenwoordigt vermoedelijk een 16^e-eeuws marktniveau. Uit dezelfde periode werd een restant van een houten constructie blootgelegd. Het betreft vermoedelijk een houten gebouw (markthal?) met een fundering uit houten liggers in een standgreppel.

Opgraving Florent Van Cauwenberghstraat (ID 159992, 159155)⁸⁵

In 2011 werd naar aanleiding van de bouw van een nieuwe stadsparking een terrein opgegraven waarbij uit vooronderzoek met prospectie in de bodem bleek dat resten van een brug en/of stadspoort aanwezig waren. Vervolgens werd een tweede prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Tijdens deze laatste prospectie werden geen elementen van de 14^e-eeuwse stadsverdediging aangetroffen, maar wel oudere sporen uit de laat-Romeinse periode en recentere sporen uit de 17-18^e eeuw. De sporen uit de Romeinse periode bestaan uit enkele paalsporen, een greppel en een mogelijke hardkuil. Verder werd een spieker geïdentificeerd.

Tijdens de opgraving werden resten van twee natuurstenen muren aangetroffen die mogelijk te relateren zijn aan de brugconstructie van voor de Mechelsepoort. Eén van de muren is mogelijk in verband te brengen met de binnenpoort van de stad.

De opgraving situeerde zich op de locatie van de voormalige Mechelse binnenpoort die gebouwd werd in 1368. Verder werden restanten van een onderkelderde woning aangetroffen uit te 18e eeuw, na de sloop van de stadsmuur en stadspoort. Uit de late middeleeuwen werd ook een brede gracht van de stadsomwalling aangetroffen.

⁸⁵ REYNS e.a. 2012.

<p>ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE</p>	<p>Lier Begijnhof Fase 3</p>
	<p>Plangebied op CAI-kaart met archeologische waarden</p>
<p>Projectnummer BAAC 2021-0544 Projectcode bureauonderzoek 2021E239</p>	
<p>Datum: 30-6-2021 Schaal: 1:2500</p>	
<p>Legende</p> <ul style="list-style-type: none"> Plangebied (archeologie)nota's CAI GGA 	

Plan 15: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁸⁶ (digitaal; 1:1; 30/06/2021)

⁸⁶ CAI 2021.

Ander archeologisch onderzoek in de regio

Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio

AN(BS)/N/EV ID	TOPONIEM	ONDERZOEK	ADVIES
AN ID14090	LIER BEGIJNHOF FASE 2	BOZ	OPGRAVING
AN ID13542	LIER BEGIJNHOFSTRAAT 25	BOZ	OPGRAVING
AN ID10590	LIER BEGIJNHOF RIOLERINGSWERKEN	BOZ	DEEL VRIJGAVE, DEEL OPGRAVING, DEEL BEGELEIDING WERKEN
AN ID1255	LIER KANUNNIK DAVIDLAAN	BOZ	PROEFPUTTEN
N ID5340	LIER KANUNNIK DAVIDLAAN	PP	GEEN MAATREGELEN
N ID8345	LIER KANUNNIK DAVIDLAAN	PP	GEEN MAATREGELEN
AN ID1044	LIER KANUNNIK DAVIDLAAN	BOZ	GEEN MAATREGELEN
AN ID5962	LIER LEUVENSEVEST	BOZ	GEEN MAATREGELEN

Archeologienota rioleringswerking restauratie Begijnhof (fase 1), ID10590

In het kader van de **eerste fase** van het vijfjarenproject van de **restauratie van het begijnhof** werd reeds een archeologienota opgesteld voor de rioleringswerken. Gezien de hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf de 13e eeuw (of ouder) werd verder vooronderzoek geadviseerd. Op basis van de geplande werken werden enkele zones geselecteerd voor verder vooronderzoek onder de vorm van een werfbegeleiding. Andere zones werden vrijgegeven. Eén van de vrijgegeven zones waren de Wezenstraat en het noordelijk deel van de Sint-Margaretastraat. Hier heeft de heraanleg van de riolering reeds voor een diepe verstoring gezorgd, namelijk tot 2,25 m diep. In de Wezenstraat loopt ook één van de belangrijkste hoofdriolen van deze stadswijk van Lier. De riool blijft gedurende de werken in gebruik. Daarenboven moet de toegankelijkheid van de brandweer gegarandeerd blijven. Dit in combinatie met de beperkte archeologische meerwaarde in deze zones resulteerde in de vrijgave van de zones. Ter hoogte van de Grachtkant worden oude grachtlagen verwacht met mogelijke resten van consumptie- en/of productieresten. De geplande werken worden echter in de lengte van de gracht uitgevoerd waardoor geen dwarsprofiel bekomen kan worden. In de zone van het Oud-Kerkhof kunnen resten aangetroffen worden van de originele kerk met noord-zuid oriëntatie. Er kunnen eveneens resten van het kerkhof aangetroffen worden. In conclusie:

- **Vrijgegeven zones:** Wezenstraat, Sint-Margaretastraat vanaf de Wezenstraat tot aan de Begijnhofstraat.

- **Zones voor een vlakdekkende opgraving:** Oud-Kerkhof (de volledige straat zowel ten noorden als ten zuiden van de Begijnhofkerk en de pleinzone ten oosten van de kerk), Margaretastraat ten zuiden van Begijnhofkerk, Symforosastraat, Martinushoek, Pompstraat, Hemdsmouwken, Hellestraat en Bodegemstraat.
- **Zones voor werfbegeleiding:** Oud-Kerkhof (na afronding van het vlakdekkende onderzoek moeten de zones van de rioleringsleuven onderzocht worden), Grachtkant inclusief de eerste 5 m van de aanleg in de Pompstraat, Hemdsmouwken, Bodegemstraat en Hellestraat. Bij de Grachtkant zijn voornamelijk de aansluitingen op de Pompstraat, Hemdsmouwken, Bodegemstraat en Hellestraat van belang aangezien daar de opbouw en gelaagdheid van de gracht onderzocht kan worden. Ook bij de werken in de Kalvarieberg wordt werfbegeleiding geadviseerd. Gezien deze zone slechts later geïncorporeerd werd in het begijnhof is er een lagere archeologische verwachting.

Archeologienota, Lier Begijnhof Fase 2, ID14090

In maart 2020 werd een bureauonderzoek opgesteld in het kader van de **tweede fase** van de restauratie van het begijnhof. Deze tweede fase omvatte de restauratie van enkele woningen aan Oud-Kerkhof, de Wezenstraat, de Kalvarieberg en Grachtkant. Bij de restauratie worden de vloerniveaus uitgegraven ten behoeve van funderingswerken. De geplande uitgravingen varieerden van 40 cm tot lokale verdiepingen tot 200 cm. Deze werken zouden een impact op het bodemarchief veroorzaken. Er kon een zeer hoge archeologische verwachting opgesteld worden voor het projectgebied, voornamelijk voor de (late) middeleeuwen en nieuwe tijd. Aangezien bij recente opgravingen in het begijnhof, eveneens in het kader van restauratiewerken met een gelijkaardige uitgravingsdiepte van het vloerniveau, restanten van oudere bouwfases, vloeren en haarden aan het licht zijn gekomen, werd na afloop van deze bureaustudie dan ook een volwaardige archeologische opgraving geadviseerd.

Advieskaart archeologisch onderzoek begijnhof Lier:

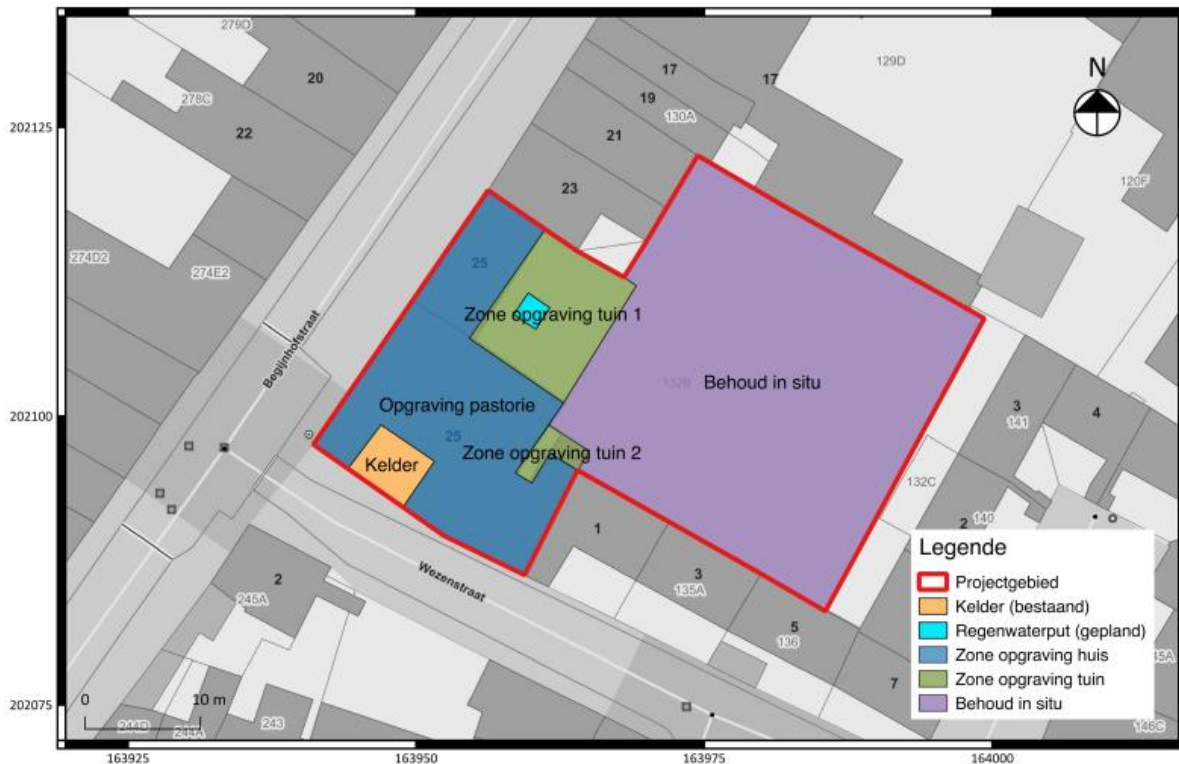
- Rood: hoge archeologische potentie
- Oranje: middelhoge archeologische potentie
- Geel: lage archeologische potentie
- Groen: vrij te geven zones

Figuur 41: Advisering zones archeologienota rioleringswerken Begijnhof Lier⁸⁷

Grenzend aan het plangebied bevindt zich aan de **Begijnhofstraat 25** een groot terrein waarvoor begin 2020 een archeologienota werd opgemaakt. De geplande werken omvatten het uitbreken van de bestaande vloeren (gelijkvloers) waarna ca. 25 cm wordt afgegraven. Er wordt een buffer voorzien van 30 cm waardoor de uit te graven diepte bijgevolg 55 cm bedraagt. Gezien de originele vloeren uit de 18^e en 19^e eeuw reeds overeenkomen met het eerste archeologisch niveau, werd een archeologische opgraving geadviseerd. Een deel van de tuin wordt ook afgegraven tot max. 60 cm. Ook deze zones dienen opgegraven te worden. Voor het uitgraven van een regenwaterput met een diepte van 2,5 m onder het maaiveld wordt werfbegeleiding geadviseerd. In de overige delen van de tuin en in de

⁸⁷ SMEETS e.a. 2019, PvM.

oorspronkelijke kelder worden geen ingrepen gepland waardoor een behoud *in situ* geadviseerd wordt (ID13542).

Figuur 42: Plan met aanduiding advieszones verder onderzoek (uit AN 13542, PvM, fig. 2.4)

Naar aanleiding van de bouw van een appartementencomplex aan de **Kanunnik Davidlaan** werd een archeologienota opgesteld. Op het terrein werd reeds een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd in 2016. Dit onderzoek resulteerde in een gering aantal bodemsporen waarvan de meeste van recente ouderdom waren. De oudste sporen dateren van de 18-19^e eeuw. In de nieuwe tijd deed het terrein dienst als moestuin. Bovendien werden veel intense bodemverstoringen vastgesteld waardoor het beeld van de ruimtelijke samenhang van de sporen en de structuren grotendeels ontbrak. De resultaten van het bureauonderzoek en het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek wezen uit dat er geen archeologisch relevante waarden meer aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein (ID1044).

Voor de vernieuwing van de verharding ter hoogte van de **Kanunnik Davidlaan** is ook een archeologienota opgemaakt. Na een bureaustudie bleek dat de huidige weg op een historische weg lag én dat het gebied binnen de tweede stadsomwalling van Lier lag. Gezien er een hoog archeologisch potentieel is maar het archeologische niveau nog ongekend is, werd een proefputtenonderzoek geadviseerd (ID1255). Gezien de heraanleg van de laan in twee fasen werd uitgevoerd, werd ook het proefputtenonderzoek in twee fasen opgesplitst. Beide fasen werd reeds uitgevoerd (nota ID5340 en ID8345) om een zicht te krijgen op de opbouw van de straat. Tijdens de eerste fase werd het oude wegtracé niet gevonden, maar wél een archeologisch intact niveau dat twee greppels en een paalkuil aan het licht bracht. De sporen wezen op bewoning vanaf minstens de late middeleeuwen. Tijdens de tweede fase werden eveneens drie sporen geïdentificeerd uit de late of postmiddeleeuwen. Sporen van een oud wegtracé zijn ook hier niet aangetroffen. Na afloop van het proefputtenonderzoek werd geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

Voor een terrein op ca. 300 m ten oosten van het plangebied werd een archeologienota opgemaakt naar aanleiding van de bouw van een sporthal, de aanleg van verhardingen en parkeerplaatsen. Het

bureauonderzoek wees uit dat het terrein aan de **Leuvensevest** zich net binnen de historische stadskern van Lier bevond en gedurende de voorbije eeuwen onbebouwd was, vermoedelijk vanwege de laaggelegen, natte condities. In de eerste helft van de 20^e eeuw werd het terrein gebruikt als stortplaats. Er werd geen vervolgonderzoek geadviseerd (ID 5962).

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Het plangebied ligt in het begijnhof van Lier wat in een vastgestelde archeologische zone ligt. De kern van het begijnhof gaat vermoedelijk terug tot de 13^e-14^e eeuw waarbij het omschreven wordt als een rechthoekig hof dat in vier percelen werd opgedeeld door de Rechtestraat (Sint-Margaretastraat), het Oud-Kerkhof en de Pompstraat. Uit deze oudste fase zijn (nog) geen archeologische of iconografische bronnen gekend. In het huidige straatbeeld zijn namelijk enkel restanten vanaf de 16^e eeuw zichtbaar. De enige verwijzing naar deze eerste kern van het begijnhof is terug te vinden in het stratenpatroon. Het begijnhof ligt binnen de tweede stadsomwalling uit de 15^e eeuw.

De huizen in de Sint-Margaretastraat 17,19 en 21 zijn onderdeel van de oudste kern van het begijnhof. De overige woningen in het plangebied (Sint-Margaretastraat 25, 27 en 29, Hellestraat 1-6 en Martinushoek 2) liggen in de tweede uitbreiding van het begijnhof, na de aanleg van de tweede vestengordel, in de 15^e eeuw. In het huidige begijnhof zijn van de twee oudste bewoningsfasen echter geen sporen meer zichtbaar. De huidige stenen gebouwen van het hof dateren voornamelijk uit de 17^e - 19^e eeuw. Hoewel deze woningen (uitgezonderd de woningen in de Sint-Margaretastraat 17,19 en 21) pas later tot het begijnhof hoorden, is het niet duidelijk of er voorheen al huizen op deze gronden stonden. Cartografische bronnen geven ter hoogte van de Sint-Margaretastraat bewoning weer vanaf 1560 (Figuur 35, Figuur 36), nl. op de Deventerkaart en het stadsplan van Braun. Ter hoogte van de Martinushoek wordt op de Deventerkaart geen bewoning weergegeven (1560), op het stadsplan van Braun en Hogenberg (1588-1597) is dit deel van het plangebied wel bewoond afgebeeld. Ter hoogte van de Hellestraat wordt ook bewoning afgebeeld op De Deventerkaart en op het stadsplan van Braun en Hogenberg. Voor perioden ouder dan deze cartografische bronnen is niet veel geweten. Archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied bracht sporen uit de late middeleeuwen aan het licht. Sporen uit de Romeinse periode zijn aangetroffen op 400 m ten noorden van het plangebied. Verder werden voornamelijk sporen uit **de late middeleeuwen en recentere perioden** aangetroffen.

In het kader van restauratiewerken werden reeds enkele opgravingen uitgevoerd in het plangebied. Zo vond in 2011 een opgraving plaats in de **Kalvarieberg** 1-4, uitgevoerd door Archaeological Solutions. Hier werden onder het huidige vloerniveau nog 1 à 2 vloerniveaus aangetroffen, vermoedelijk te dateren in de 18e eeuw. Verder werd een natuur- en zandstenen pad aangetroffen wat mogelijk geïnterpreteerd kan worden als tuinpad, toebehorend aan de voormalige boomgaard op deze locatie.

In de **Symforosastraat** vond ook een opgraving plaats in het kader van restauratiewerken. De opgraving werd uitgevoerd door Studiebureau Archeologie tussen 2017 en 2019. De moederbodem werd ter hoogte van de huizen aangetroffen op 1,10-1,20 m onder het huidige vloerniveau. In de tuinzones werd de moederbodem aangetroffen op 1-1,50 m onder het maaiveld. De werken bestonden onder andere uit het uitgraven van 40 cm in functie van funderingswerken. Bij deze uitgraving werden geen relevante grondsporen aangetroffen. De 40 cm dikke uitgraving bestond voornamelijk uit puin- en tuinlagen. Wél werden restanten van stratigrafisch oudere bouwfases aangetroffen en kon een herinrichting van de huisjes herkend worden.

2.3.2 Archeologische verwachting

In volgende paragraaf worden de resultaten van het bureauonderzoek gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

- **Paleolandschappelijk ligging:** Het plangebied ligt op de samenvloeiing van de Grote Nete en de Kleine Nete. Het plangebied ligt in de alluviale vlakte van de Nete-arm op een helling. Ten westen ligt een hoger gelegen rug.
- **Cartografische bronnen:** Het plangebied ligt tussen de eerste en tweede stadsomwalling van Lier en wordt op meerdere kaarten en stadsplannen weergegeven. Op de Deventerkaart (1560) is reeds bewoning zichtbaar ter hoogte van de Sint-Margaretastraat en deels langs de Hellestraat. Op het stadsplan van Braun en Hogenberg (1590) wordt ook het perceel in de Martinushoek bebouwd weergegeven. Op de historische kaarten uit de 18^e eeuw worden alle delen van het plangebied afgebeeld als bebouwde zone.
- **CAI en ander archeologisch onderzoek:** Archeologisch onderzoek in de omgeving van het plangebied bracht sporen uit de late middeleeuwen aan het licht. Sporen uit de Romeinse periode zijn aangetroffen op 300 m ten noordwesten van het plangebied. Voornamelijk archeologische waarden uit de laatmiddeleeuwse periode en recentere perioden worden aangetroffen. Uit deze perioden worden vooral structuren gerelateerd aan de stadsverdediging herkend. Verder bracht een recente archeologische opgraving in het begijnhof zelf (Kalvarieberg en Symforosastraat) reeds meer informatie aan het licht. Hierbij werden oudere vloerniveaus vlak onder het huidige vloerniveau aangetroffen. Restanten van structuren van oudere haarden en verschillende bouwfasen werden eveneens herkend.
- **Gekende verstoring:** Het bodemarchief in het plangebied is op verschillende plaatsen verstoord door ingrepen in verband met de huidige of vorige bebouwing. Cartografische bronnen geven permanente bewoning weer ter hoogte van het plangebied, en dit zeker vanaf de 16^e eeuw.
- **Geplande verstoring:** De restauratiewerken omvatten enerzijds het afbreken van enkele kleinere structuren, voornamelijk in de tuinzones of recentere aanbouwen (ca. 65 m² in totaal). Anderzijds vinden op verschillende locaties afgravingen plaats van verschillende dieptes en dit in functie van funderingswerken. In totaal worden alle vloerniveaus in de kelderverdiepen en op de gelijkvloerse niveaus afgegraven tot 40 cm diepte. In de tuinzones wordt een afgraving van 20-40 cm voorzien. Andere zones worden lokaal dieper uitgegraven in het kader van de aanleg van regenwaterputten (28m² tot 200 cm) en drainage (150 m² tot 80 cm).

Concluderend kan een verwachtingspatroon gevormd worden van het aanwezige erfgoed ter hoogte van het plangebied. In de **huizen** kan een verwachting gecreëerd worden op basis van de reeds uitgevoerde opgravingen in het begijnhof. Hier worden voornamelijk sporen en structuren verwacht gerelateerd aan bewoning. Voornamelijk harde, stenen structuren worden verwacht: muurresten, kelders, oude vloeren, putten... Restanten van deze harde structuren werden namelijk ook aangetroffen in de Symforosastraat en aan de Kalvarieberg 1-4. Deze harde structuren zijn typerend voor de periode 16^e-17^e eeuw waaruit de bewoning dateert. Voor zachte structuren (grondsporen) wordt een lagere verwachting opgesteld, hoewel deze niet uitgesloten kunnen worden. De zachte structuren zijn typerend voor oudere perioden zoals de 13^e-14^e eeuw.

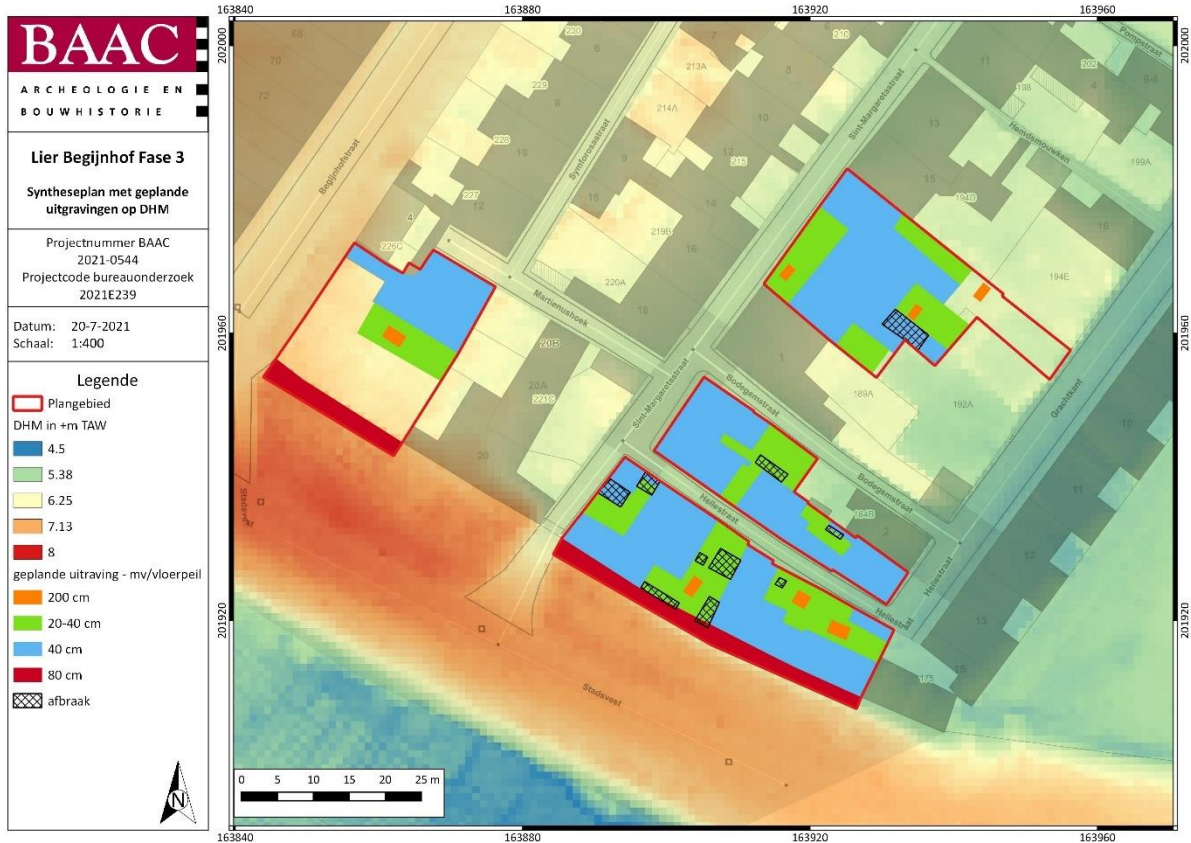
In de tuinzones kunnen voornamelijk sporen verwacht worden gerelateerd aan achtererffenenen waaronder afvalstructuren etc.

Ter hoogte van de **Sint-Margaretastraat 17,19 en 21** worden zeker vanaf de 13^e eeuw sporen verwacht aangezien het plangebied toen reeds tot het begijnhof behoorde.

De overige huizen binnen het plangebied (Sint-Margaretastraat 25, 27 en 29, de panden in de Hellestraat en Martinushoek 2) werden pas in de 15^e eeuw bebouwd, bij de tweede uitbreiding van

het begijnhof. De tuinzone van het pand aan de Sint-Margaretastraat, dat zich aan de zijde van de Grachtkant bevindt, is vermoedelijk van recentere datum. De panden aan de Grachtkant werden begin 18^e eeuw in ontwikkeling genomen/bebouwd. In deze tuinzone aan de Grachtkant worden naast harde bewoningsstructuren, mogelijk bewoningssporen en resten van productie/consumptie in en naast de voormalige gracht verwacht.

2.3.3 Synthesepan

Plan 16: Synthesepan (digitaal; 1:1; 20/07/2021)

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Na afronding van het bureauonderzoek stelt BAAC Vlaanderen vast dat verder onderzoek noodzakelijk is. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat in het plangebied mogelijk nog archeologische waarden aanwezig zijn. Verder heeft het bureauonderzoek aangetoond dat het potentieel op kennisvermeerdering groot is.

Gezien de geplande werken de restauratie van reeds bestaande woningen inhouden, is de verstoringsdiepte van deze werken (met uitzondering van enkele lokale verdiepingen) relatief gezien beperkt. In de meeste zones betreft het een afgraving van 40 cm t.o.v. het huidige vloerniveau. Hoewel de impact in het bodemarchief hierbij beperkt is, is de kenniswinst bij verder onderzoek uitermate groot. Voornamelijk de ontstaansgeschiedenis van het begijnhof en de verschillende uitbreidingen kunnen beter in kaart gebracht worden. Verder heeft archeologisch onderzoek ter hoogte van de Symforosastraat verschillende restanten van bouwfasen van de begijnhuisjes aan het licht gebracht. Ook ter hoogte van de Kalvarieberg werden bij een opgraving verschillende oude vloerniveaus aangetroffen. Verder vooronderzoek kan specifiek informatie opleveren over de oudste kernzone van het begijnhof en dit ter hoogte van de panden in de Sint-Margaretastraat 17,19 en 21. Hier worden sporen vanaf de 13^e eeuw verwacht. De overige delen van het plangebied behoorden vanaf de 15^e eeuw tot het plangebied.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek en keuze onderzoeksmethode

Het bureauonderzoek heeft aangewezen dat het aantreffen van archeologisch erfgoed binnen het plangebied zodanig groot is dat de noodzaak voor verder vooronderzoek onnodig is, en onmiddellijk kan worden overgegaan tot een opgraving. Het plangebied ligt namelijk verspreid en er kunnen geen conclusies getrokken worden voor het volledige plangebied op basis van slechts enkele proefputten. Een volwaardige archeologische opgraving is dan ook efficiënter dan een voorgaand proefputtenonderzoek, dat mogelijk alsnog vervolgd moet worden door een opgraving. Bovenstaand overzicht geeft aan dat het potentieel op waardevolle kenniswinst bij verder archeologisch onderzoek bijzonder hoog is. Het plangebied heeft een hoge archeologische waarde en een groot potentieel op kennisvermeerdering over de vroegste occupatiefasen in dit deel van de stad. Een archeologische opgraving biedt ook de mogelijkheid om de opeenvolging van bouwfasen sinds de late middeleeuwen op het terrein in kaart te brengen.

Verder archeologisch onderzoek lijkt binnen de context van de voorliggende stedenbouwkundige vergunningsaanvraag, onontbeerlijk.

2.4.3 Afbakening onderzoeksterrein

De geplande werken omvatten de restauratie van enkele panden in het begijnhof. Hiervoor zullen in verschillende kamers de bestaande vloeren worden afgegraven in functie van een nieuwe fundering. De afgravingen gebeuren op verschillende plaatsen en tot verschillende dieptes. Verder wordt een deel van de bestaande structuren afgebroken. De zones waar afgravingen plaatsvinden, komen in aanmerking voor vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving. De bovengrondse sloop van de structuren dient uitgevoerd te worden voor aanvang van het vervolgonderzoek. Dit betreft de sloop tot op het maaiveldniveau. Eventuele uitbraak van vloerplaten en/of ondergrondse structuren behoren tot het archeologisch onderzoek en kan enkel gebeuren onder begeleiding van een erkende archeoloog.

In het algemeen komen alle zones van uitgraving in aanmerking voor het archeologisch onderzoek. De zones waar geen ingrepen gepland worden, worden vrijgesteld voor vervolgonderzoek.

Plan 17: Plangebied met afbakening van de zone voor opgraving (digitaal; 1:1; 22/07/2021)

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt voor het plangebied in het begijnhof te Lier. Het plangebied omvat de percelen ter hoogte van Martinushoek 2, de Hellestraat 1-6 en de Sint-Margaretastraat 17, 19-21, 25-27 en 29. De opdrachtgever plant de restauratie van deze begijnhuizen. De werken omvatten de afbraak van enkele kleinere structuren (tuinbergingen) en de uitgraving van het vloerniveau ten behoeve van funderingswerken. Binnen de huizen wordt op het begane verdiep de vloer met 40 cm uitgegraven voor de aanleg van een funderingsplaat. Lokaal wordt dieper uitgegraven in het kader van de aanleg van drainage (tot 80 cm) en regenwaterputten (tot 200 cm). De geplande werken impliceren bodemingrepen die een bedreiging betekenen voor het potentieel aanwezig erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

Het doel van de archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek is de noodzaak voor verder archeologisch onderzoek op het terrein bevestigd en dit in de vorm van een opgraving.

Het bureauonderzoek toonde aan dat de er een hoge archeologische verwachting is ter hoogte van het plangebied, voornamelijk voor de (late) middeleeuwen en nieuwe tijd. Zeker de panden ter hoogte van de Sint-Margaretastraat 17, 19 en 21 behoorden reeds in de 13^e eeuw tot het oorspronkelijke kerngebied van het begijnhof. De huidige bouwvolumes in het plangebied dateren voornamelijk uit de 17^e eeuw met recentere aanpassingen. Onderzoek ter hoogte van het plangebied kan relevante informatie verschaffen over de eerste fasen en de verschillende uitbreidingen van het begijnhof van Lier.

Bij recente opgravingen in andere delen van begijnhof - eveneens in het kader van restauratiewerken met een gelijkaardige uitgravingsdiepte van het vloerniveau - zijn restanten van oudere bouwfases, vloeren en haarden aan het licht gekomen. De kans om archeologische waarden aan te treffen bij vervolgonderzoek in het plangebied is vrijwel zeker. Een **volwaardige archeologische opgraving** lijkt efficiënter dan een voorgaand proefputtenonderzoek, dat hoogstwaarschijnlijk alsnog vervolgd moet worden door een opgraving.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 1 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)	6
Figuur 2: Doorsnede huidige toestand Hellestraat 1	6
Figuur 3: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 3-5 met hypothese bouwfasen (legende Figuur 16)	8
Figuur 4: Snedes huidige situatie Hellestraat 3-5	8
Figuur 5: Huidige situatie gelijkvloers Hellestraat 4-6 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16) ..	9
Figuur 6: Snedes huidige situatie Hellestraat 4-6	10
Figuur 7: Huidige situatie gelijkvloers Martinushoek met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16) .	11
Figuur 8: Snede huidige situatie Martinushoek	11
Figuur 9: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 17 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)	12
Figuur 10: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 19-21 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)	13
Figuur 11: Snede huidige situatie Sint-Margaretastraat 17 (links), 19-21	13
Figuur 12: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 25-27 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)	14
Figuur 13: Snede huidige situatie Sint-Margaretastraat 25-27	14
Figuur 14: Huidige situatie gelijkvloers Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat 2 met hypothese datering bouwfasen (legende Figuur 16)	15
Figuur 15: Snede huidige situatie Sint-Margaretastraat 29-Hellestraat 2 (legende Figuur 16)	16
Figuur 16: Legende hypothese bouwfasen	16
Figuur 17: Fasering restauratiewerken Begijnhof	18
Figuur 18: Snede toekomstige inplanting Hellestraat 1	19
Figuur 19: Snedes toekomstige inplanting Hellestraat 3 (boven) en Hellestraat 5 (onder)	20
Figuur 20: Grondplan toekomstige inplanting Hellestraat 4-6	21
Figuur 21: Snedes toekomstige inplanting Hellestraat 4-6	22
Figuur 22: Kelderplan en rioleringsplan toekomstige inplanting Martinushoek 2	23
Figuur 23: Detail snede toekomstige inplanting Martinushoek 2	23
Figuur 24: Kelderplan toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 17 (links) 19-21 (rechts)	24
Figuur 25: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 25-27	25
Figuur 26: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 27	25
Figuur 27: Kelderplan toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat 2	25
Figuur 28: Detail snede toekomstige inplanting Sint-Margaretastraat 29 – Hellestraat 2	26
Figuur 29: Hoogteverloop terrein	34
Figuur 30: Kenmerken van de quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	38
Figuur 31: Oorspronkelijke kerngebied in de 13-14 ^e eeuw	43
Figuur 32: Legende uitbreidingen begijnhof	43
Figuur 33: Begijnhof met weergave van de vier uitbreidingen	44
Figuur 34: Deventerkaart (1560) Lier met begijnhof in rode cirkel	46
Figuur 35: Detail begijnhof op Deventerkaart (1560) met schets plangebied in rood	47
Figuur 36: Detail begijnhof op stadsplan Lier van Braun en Hogenberg (1588-1597) met schets plangebied in rood	48
Figuur 37: Detail begijnhof op De Lierse Furie 1595	49
Figuur 38: Detail begijnhof op stadsplan J. Blaeu (1649) met schets plangebied in rood	50
Figuur 39: Bewaarde vloer met vierkante tegels en natuurstenen pad in Symforosastraat 8	57
Figuur 40: Oudere haard en muren in Symforosastraat 6	57
Figuur 41: Advisering zones archeologienota rioleringswerken Begijnhof Lier	63
Figuur 42: Plan met aanduiding advieszones verder onderzoek (uit AN 13542, PvM, fig. 2.4)	64

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 29/06/2021)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 19/07/2021)	3
Plan 3: Plangebied op recente orthofoto (digitaal; 1:1; 19/07/2021)	17
Plan 4: Plangebied met weergave van de geplande uitgravingen op orthofoto (digitaal; 1:1; 19/07/2021)	27
Plan 5: Plangebied met geplande uitgravingen afbraak op GRB (digitaal; 1:1; 20/07/2021)	28
Plan 6: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 29/06/2021)	32
Plan 7: Plangebied en hoogteverloop op het DHM (digitaal; 1:1; 29/06/2021)	33
Plan 8: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 29/06/2021)	36
Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:50.000; 29/06/2021)	37
Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 29/06/2021)	39
Plan 11: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 29/06/2021)	51
Plan 12: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 29/06/2021)	52
Plan 13: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 29/06/2021)	53
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 29/06/2021)	54
Plan 15: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 30/06/2021)	60
Plan 16: Synthesepan (digitaal; 1:1; 20/07/2021)	68
Plan 17: Plangebied met afbakening van de zone voor opgraving (digitaal; 1:1; 22/07/2021)	70

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	55
Tabel 2: (Archeologie)nota's en/of eindverslagen in de regio	61

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0). Brussel.
- AGIV, 2021a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>
- AGIV, 2021b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB). Beschikbaar op: <https://www.geopunt.be/>
- AGIV, 2021c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Beschikbaar op: <https://www.geopunt.be/>
- AGIV, 2021d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model. Beschikbaar op: <https://www.geopunt.be/>
- BARTHOLOMIEUX V., HENDRIKS V., VAN RANSBEECK L., 2015. Archeologische opgraving Lier Grote Markt (prov. Antwerpen) Basisrapport. Ingelmunster.
- CAI, 2021. Centraal Archeologisch Inventaris. Beschikbaar op: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>
- CARTESIUS, 2021. Cartesius. Beschikbaar op: www.cartesius.be
- DE MOOR G., MOSTAERT F., 1993. Geomorfologische kaart van België 1:50000. Leuven.
- DOV VLAANDEREN, 2021a. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Beschikbaar op: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>
- DOV VLAANDEREN, 2021b. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Beschikbaar op: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>
- DOV VLAANDEREN, 2021c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Beschikbaar op: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>
- GEOPUNT, 2021a. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854).
- GEOPUNT, 2021b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>
- GEOPUNT, 2021c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>
- GEOPUNT, 2021d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Beschikbaar op: <http://www.geopunt.be>
- IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Beschikbaar op: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2020. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Beschikbaar op: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html

ONROEREND ERFGOED VLAANDEREN, 2020. Loket onroerend erfgoed: archeologienota's.
Beschikbaar op:
<https://loket.onroenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/goedgekeurd>
(geraadpleegd 24.05.2017).

REYNS N., BRUGGEMAN J., VAN CELST M., 2012. Archeologische opgraving Lier - Florent Van
Cauwenberghstraat. Bornem.

SMEETS M., 2011. Het begijnhof van Lier: een archeologisch bureauonderzoek. Kessel-Lo.

SMEETS M., ENGELS L., COUSIN S., 2019. Archeologienota: De rioleringswerken in het Begijnhof te
Lier. Tienen.

VAN DER WEE B., 2018. Beheersplan Begijnhof Lier. Brussel.

6 Bijlagen

6.1 Plannenbundel bestaande toestand

6.2 Plannenbundel geplande werken

6.3 Uitgravingen in het kader van archeologie